

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Marie Szkanderová

Politické zpěvy v Božské komedii

The politic cantics in the Divine Comedy

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PhDr. Jiřímu Pelánovi, Ph.D. za jeho vstřícnost, odbornou pomoc při zpracování této bakalářské práce, za jeho cenné rady a čas, který mi věnoval.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 2. dubna 2015

.....
Jméno a příjmení

Abstrakt

Cílem této práce je shromáždit prvky Dantova politického myšlení a seřadit je tak, jak se jeho přesvědčení vyvíjelo pomocí Božské komedie, ve které můžeme vidět počátek jeho názoru, který pomalu, jak dílo pokračuje, dozrává, až se v jejím závěru zformuje v ustálenou teorii. Kromě Božské komedie, která je páteří knihou této práce, se budeme opírat také o jeho důležitý politický traktát *O jediné vládě*, ve které Dante postupně vysvětluje a hájí svůj názor.

Celá práce je rozdělena do tří klíčových částí dle vývoje Dantova politického myšlení, a to na město, impérium a papežství. U každé části jsme stručně popsali politicko-historický kontext středověké Itálie, a poté jsme se zaměřili na několik důležitých osobností z každé části. Představili jsme je v krátkých biografických úvodech a postupně jsme je pomocí Dantových zmínek popsali, určili jsme tak Dantův vztah k daným osobnostem a vytyčili jsme tak jejich politický profil a důležitost. V závěru jsme shrnuli vývoj Dantovy politické myšlenky a přirovnali ji tak k dnešní době.

Abstract

The aim of this thesis is to summarize the elements of Dante's political ideas, to order and to highlight them according to the evolution of Dante's political belief which was evolving via the Divine Comedy where we can see the beginning of his political opinion, which is slowly taking form as he continues his work until the end when Dante forms his theory completely. Apart from the Divine Comedy which is the main book of this thesis we will also work with his important political treatise *De Monarchia*, where he gradually explains and defends his opinion.

Whole thesis is divided into three key parts according to the evolution of Dante's political ideas; the city, the empire and the papacy. Each part includes brief political and historic context of the medieval Italy and then in each part we will focus on some of the important personalities. We will introduce them in short biographical openings and then with the help of Dante's references we described them, we determined his relation to these personalities and thus we stressed out their political profile and importance. At the end, we summed up the evolution of Dante's political idea and we compared it to the modern era.

Klíčová slova: Dante Alighieri, Božská komedie, O jediné vládě, středověk, politika

Keywords: Dante Alighieri, the Divine Comedy, De Monarchia, medieval age, politics

Obsah:

1. Úvod – cíl práce, info o literatuře.....	7
1.1 Božská Komedie.....	8
1.2 O jediné vládě.....	9
2. Dante Alighieri.....	10
2.1 Dante a politika.....	12
3. Florencie a Itálie.....	13
3.1. Ciacco.....	14
3.2. Farinata.....	16
3.3. Ugolino.....	17
3.4. Sordello.....	19
4. Císařství.....	24
4.1. Cézar.....	26
4.2. Justinián.....	28
4.3. Kostantin.....	30
4.4. Karel Veliký.....	32
4.5. Bedřich Rudovous.....	33
4.6. Bedřich II. Štaufský.....	35
5. Papežství.....	37
5.1. Sv. Řehoř VII.....	37
5.2. Innocen III.....	39
5.3. Celestýn V.....	42
5.4. Bonifác VIII.....	43
5.5. Klement V.....	46
6. Závěr.....	49
7. Resumé.....	51
8. Bibliografie.....	53

1. Úvod

Téma své práce jsem si zvolila, na základě toho, že mě velmi zajímá nejen literatura a vůbec celé období středověké Itálie, ale i samotná Dantova práce a rozvoj jeho politických myšlenek na pozadí politicko-historické situace tehdejší doby. Považuji za zajímavé sledovat vývoj Dantových myšlenek, které jsou na tehdejší dobu značně revoluční.

V první části práce se zaměříme na Dantovo rodné město Florencii a na všeobecnou politickou situaci v Itálii. Ukážeme si tehdejší poměry ve městech a v Itálii, přiblížíme si dobové podmínky, zaměříme se na několik klíčových osobností, jejichž prostřednictvím si ukážeme Dantův postoj vůči městu, vůči své zemi, a pomocí určitých postav v jeho *Komedii* vyzdihneme jeho názory a rodící se politické úvahy.

Následující kapitola nás přenese do Impéria, do císařství, které jak uvidíme, bylo pro Danta stejně tak důležité jako církve. I zde si stručně načrtneme historickou situaci císařství, ukážeme si vývoj Dantovy politické teorie zprvu všeobecně, a poté vyzdihneme několik nejdůležitějších císařů od počátku římské říše a i zde je porovnáme s Dantovým dílem a jeho přístupem k těmto císařům.

V poslední kapitole se zaměříme na papežství, které ve středověku silně zápasilo s císařstvím. Uvidíme, jak v době, kdy byly veškeré myšlenky, které se neshodovaly s papežovým kázáním považovány za hříchy, Dante odvážně odhaluje svůj názor na to, jaká je papežova úloha. Po stručném zobrazení papežství v tehdejší době si vybereme několik důležitých osobností, které ovlivnily dějiny církve a vůbec dějiny celého středověku.

V závěru si ukážeme stručně celou linii Dantovy politické teorie a její vývoj podle toho, jak byla rozebrána v celé práci a krátce vzpomeneme církevní situaci v dnešní době.

Knihy, o které jsem se opírala nejvíce a staly se pro mě něčím jako páteří celé práce, byly *Božská Komédie* v překladu Vladimíra Mikeše z roku 2013 a v italském originále to byla *Božská Komédie* s doprovodnými komentáři Alda Valloneho a Luigiho Scorraneho z roku 1986, vydaná Nakladatelstvím Ferraro v Neapoli. Neméně důležitou pomůckou byl Dantův traktát *O jediné vládě*, kterou do češtiny přeložil prof. Bohumil Ryba v roce 1942, v italském originále *Monarchia* jsem použila knihu z nakladatelství Garzanti, přeloženou Federichem Sanguinetim, do které jsem však většinou nahlédla pro kontrolu některých údajů apod.

Dalšími důležitými podklady pro tuto práci se staly knihy o životě a díle Dantově. Zde jsem použila knihy *Dante a jeho doba* od Indra Montanelliho, kterou v roce 1981

vydalo v překladu Aleny Hartmanové nakladatelství Odeon, a *Dante* od Guglielma Gorniho z roku 2008 vydanou nakladatelstvím Laterza.

Vedlejší, doprovodnou literaturu tvořily knihy: *Svatá říše římská národa Německého* od francouzského historika Francise Rappa jako podklad k některým historickým událostem, osobnostem apod., *Příběhy papežů, dějiny a tajemství* od Claudia Rendiny, *Dante politico* od italského profesora středověkého myšlení, Alessandra Passerina d'Entrèves, *La Divina Commedia – la genesi etico-politica* od Karla Vosslera a další.

Stručně zde shrnu charakteristiku mých páteřních knih:

1.1 Božská Komédie

Božská Komédie je dílo, skládající se ze tří částí: z Pekla, z Očistce a z Ráje. Dante začíná svou pouť v Pekle, kde mu dělá průvodce římský básník Vergilius a doprovází ho až k Ráji, kde jej předá do rukou Dantovy múzy Beatrice. Dante potkává na své pouti různé nám známé i neznámé osobnosti, se kterými rozmlouvá o různých tématech. My se zaměříme především na šesté, tzv. politické zpěvy *Božské Komédie*, kde v šestém zpěvu Pekla potká svého krajana Ciacca a rozmlouvá s ním o Florencii. V šestém zpěvu Očistce potká Sordella a Dante bude mluvit nejen o Florencii, ale i o celé Itálii a v posledním šestém zpěvu, v Ráji, ukončí svou politickou myšlenku triumfujícím impériem. Postupně budeme těmito třemi zpěvy za pomoci mnoha jiných odkazů v *Božské komedii* procházet, a všimnout si tak básníkovy myšlenkového politického vývoje.

Pro správné porozumění *Božské komedii* je důležité si uvědomit, že i když Dante psal své dílo zhruba dvacet let, samotná pouť Peklem, Očistcem a Rájem trvá pouhých šest dní. Jak vysvětluje Indro Montanelli, Dante začal svou pouť v roce Jubilea, tedy v roce 1300 a trvala pravděpodobně buď od 8. do 14. dubna nebo od 25. do 31. března¹. Dantovi bylo právě 35 let, jak tomu naznačuje i verš, který otevírá celé dílo (Peklo, I., 1): „*Nel mezzo di cammin di nostra vita*“².

Politická témata v *Božské komedii* jsou nejen převedena do poezie, ale jak uvidíme, často jsou také přeložena do abstraktního a nevyjádřeného alegorického jazyka.³

---

¹ MONTANELLI, Indro. *Dante a jeho doba*. Praha: Odeon 1981, str. 244, 245

² „V čase, kdy život je v polou své pouti“

³ D'ENTREVES, Alessandro Passerin. *Dante politico e altri saggi*. Torino: Giulio Einaudi Editore, 1955, str. 41

1.2 O jediné vládě

Traktát *O jediné vládě*, v originále *De Monarchia*, napsal Dante přibližně kolem roku 1317, tudíž současně s *Komedii*, ale také v době, kdy jeho politický názor už nějak dozrál. Dante zažil veliké zklamání, když v roce 1313 náhle zemřel císař Jinřich VII. Lucemburský a jemu se tak zhroutila představa toho, jaký by svět měl být. Vrhnu se naplno do psaní své *Komedie*, a tímto také pomalu uzrávala jeho politická představa. Doc. Klimeš ve svém úvodu ke knize píše, že státy, které žijí uzavřené ve svých hranicích a bez jakéhokoliv vyššího řízení, jak je prakticky známe dnes, se začaly vytvářet až kolem 19. st., ne-li později. V Dantově době však přežívala myšlenka jediné říše, ale zároveň velký boj o ní, který probíhal mezi francouzským a německým králem a papežem. Nejdokonalejším výrazem jednoty evropských oblastí byla možná Svatá říše národa německého, která se odvolává na dědictví antického Říma a samotný Dante ho za nástupce římské říše považuje. Se zánikem Říma se v roce 479 n. l. zdálo, že myšlenka říše bude zapomenuta. Ale v roce 800 ji oživil král Karel Veliký, když se nechal v Římě korunovat na císaře.⁴

Traktát je rozdělen na tři části: na knihu první, knihu druhou a knihu třetí, a v každé své knize se věnuje jedné otázce týkající se vlády a monarchie. Dante v nich čítá nejen důvody, proč je říše a monarchie zapotřebí, ale také ji porovnává s papežskou vládou.

---

⁴ ALIGHIERI, Dante. *O jediné vládě*. Praha: Melantrich, 1942, str. 11, 12

2. Dante Alighieri

Dnes již není na světě vzdělaného člověka, který by neznal jméno italského básníka Danta Alighieriho. Málokdo však již ví, že jeho křestní jméno bylo Durante, a že celý jeho život je opředen jedním velkým tajemstvím.

Dante se narodil ve Florencii, pravděpodobně ve znamení Blíženců v roce 1265.⁵ Jeho matka Bella zemřela, když byl ještě malé dítě a jeho otec Alighieri se znovu oženil s Lapou, se kterou měl další tři děti.

Domníváme se, že se Dantovi dostalo základního vzdělání hodného pro lidi středního stavu. Indro Montanelli ve své knize *Dante a jeho doba* píše, že vzdělání bývalo rozdělené na trivium a quadrivium, kde v triviu se žáci učili gramatice, rétorice a logice, a v quadriviu pak pokračovali ve studiu aritmetiky, geometrie, hudby a astronomie. Dante nejspíše absolvoval oba typy studia.⁶ Během svého dospívání se také setkával se slavným Brunetem Latinim,⁷ kterého označuje za svého učitele, ba i za otcovskou figuru. Pravděpodobně se od něj kromě literatury naučil také francouzsky (Peklo XV, 82-85):

*„ché 'n la mente m'è fitta, e or m'accora,
la cara e buona imagine paterna
di voi quando nel mondo ad ora ad ora
m'insegnavate come l'uom s'eterna.“⁸*

To mu ovšem nezabránilo uvrhnout Brunetta pro je homosexuální zaměření do pekla. O jeho studiích v Bologni se nám nedochovaly žádné zprávy, ale je pravděpodobné, že tam nějaký čas pobýval a možná to bylo zrovna tam, kde se seznámil s básníkem Cinem z Pistoje.⁹ I když je Dante velice skoupý na informace o svém osobním životě, své ženě a děti a skoro nic o nich nevíme, s nemalou pečlivostí nám popisuje dvě události, které měly obrovský dopad na jeho budoucí život a na jeho veledílo. Když mu bylo devět let, setkal se s dívkou jménem Beatrice, do které se bezmezně zamiloval, a toto setkání se opakovalo opět po devíti letech, při příležitosti Beatriciny svatby. Dívka brzy zemřela a stala se pro Danta jeho múzou, inspirací a andělem. Po její smrti se Dante pohroužil do filozofických

⁵ GORNI, Guglielmo. *Dante*. Bari: Gius. Laterza & figli Spa, str. 4

⁶ MONTANELLI, Indro. *Dante a jeho doba*. Praha: Odeon 1981, str. 106

⁷ Idem, str. 110

⁸ „vaše tvář otce, který mě teď rmoutí, / laskavá, milá v paměti mi tkví, / jak v časnosti má člověk, než se zhroutí, / k věčnosti stoupat, učil jste mne vy“

⁹ Idem, str. 123

studií a d'Entrèves se domnívá, že tehdy objevil svůj koncept pozitivní hodnoty státu, který hlouběji zpracoval v traktátě *O jediné vládě*.¹⁰

Po smrti Beatrice se Dante oženil s Gemmou Donati, ale s Donatiovými se později silně nepohodl. O jeho dětech víme jen to, že měl syny Pietra a Iacopa, možná ještě Giovanniho, a dceru Antonii.¹¹ V mnoha zdrojích se uvádí, že se Dante o své děti staral pramálo, kdyby tomu tak ale bylo, těžko by za ním v době jeho vyhnanství jeho dospělí synové přišli; navíc máme zprávy o tom, že jak oni, tak i jeho dcera se o svého starého otce starali až do jeho smrti.¹²

V mládí se Dante pravděpodobně o politiku příliš nezajímal. Psal poezii a měl rád literaturu. Přátelil se s básníky Guidem Cavalcantim, Foresem Donatim apod. Víme však, že se účastnil i několika důležitých bitev: na straně guelfů bojoval proti ghibellinům u Campaldina v roce 1289¹³, kde Guelfové porazili nepřátelské Arezzo. Zde dost možná potkal básníka Cecca Angiollieriho. Na přelomu 13. st. n. l. se Dante stal spolu s dalšími spoluobčany priorem Florencie, ale za jeho nepřítomnosti, kdy se vydal do Říma za papežem, nastal ve Florencii převrat a Dante byl s mnoha jinými guelfy odsouzen za zpronevěření se svému úřadu a vyhnán do exilu. Později byl stanoven soud, a jelikož se k němu Dante nedostavil, byl nad ním vyřknut ortel smrti. Dante se tak začal pohybovat po různých dvorech svých přátel a stále doufal, že se jednou bude moci do Florencie vrátit. To mu bylo nakonec umožněno, ale pouze v případě, že svou vinu přizná a přijde s velkým pokáním. Takové ponížení Dante odmítl, a nakonec se mu cesta do jím tolik milovaného města definitivně uzavřela.

Poslední Dantovy měsíce ubíhaly v relativní spokojenosti na dvoře Guida Novella v Ravenně, kde dokončil poslední díl své *Komedie*, Ráj. Na příkaz Novella musel kvůli diplomatickému jednání odjet do Benátek a navštívit tam dóžete. S ním se básník nesešel, ale onemocněl tam malárií a s těžkostmi se vracel zpět do Ravenny. I přes veškerou péči, kterou mu jeho děti věnovaly, se už Dante neuzdravil a zavřel oči navždy mezi 13. a 14. zářím v roce 1321.¹⁴

---

¹⁰ D'ENTREVES, Alessandro Passerin. *Dante politico e altri saggi*. Torino: Giulio Einaudi Editore, 1955, str. 50

¹¹ Idem str. 135

¹² Idem str. 232

¹³ GORNI, Guglielmo. *Dante*. Bari: Gius. Laterza & figli Spa, str. 15

¹⁴ MONTANELLI, Indro. *Dante a jeho doba*. Praha: Odeon 1981, str. 232

2.1 Dante a politika

Možná se Dante začal o politiku zajímat právě od již zmíněné bitvy u Campaldina. Blíže se k ní dostal v době, kdy byl Giano della Bella zvolen priorem Florencie a roku 1293 vydal *Narřízení o spravedlnosti* (Ordinamenti di giustizia)¹⁵. Jednalo se o ustanovení, ve kterém se rozhodlo, že všichni šlechtici a magnáti jsou vyloučeni z politických úřadů. Pouze příslušníci cechů se mohli účastnit politického života. A z toho důvodu se Dante zapsal do cechu *Lékařů a lékárníků* a již v roce „1295 byl jedním z 36 členů Kapitánovy rady a takřka současně zasedal v komisi pro reformu volby priorů“.¹⁶ Pět let nato, 15. června roku 1300, byl Dante spolu s dalšími pěti kolegy zvolen priorem. Tuto funkci zastával dva měsíce. Během svého úřadu byl vždy nekompromisní a velmi tvrdý. Jeho politická kariéra končí v říjnu následujícího roku návštěvou papeže Bonifáce VIII., u kterého měl zajistit určitou autonomii Florencie.¹⁷ Bohužel, jak již bylo uvedeno v předešlé kapitole, během této návštěvy nastal ve Florencii převrat a Dante se už nikdy nevrátil. Podnikl ještě několik neúspěšných pokusů o návrat a o převrat vlády ve městě. 17. srpna roku 1302 se bílým guelfům podařilo porazit černé u Monte Accenica, ale za tři týdny již toto stěstí neměli a černí dobyli pevnost Seravalle. Poslední pokus podnikli v březnu v roce 1303, ale opět byli poraženi černými. Dante se tak vydává na sever, kde bude přebývat na dvorech svých přívrženců.¹⁸ Stále doufal v návrat do Florencie a o politické dění se zajímal zhruba do roku 1313, kdy nečekaně zemřel král Jindřich VII. Lucemburský. S ním Dante pohřbil i své naděje, že uvidí rodné město a pravděpodobně se úplně pohroužil do psaní své *Komedie*.

Jeho zájem o politiku je stanoven třemi faktory, jak říká d'Entrèves: „*třemi možnými zdroji inspirace: městem, císařstvím a papežstvím*“.¹⁹ Podklad pro tuto myšlenku nacházíme jak v *Božské komedii*, tak v jeho díle *O jedině vládě* (*De Monarchia*).

---

¹⁵ Idem, str. 136

¹⁶ Idem, str. 169

¹⁷ GORNI, Guglielmo. *Dante*. Bari: Gius. Laterza & figli Spa, str. 178

¹⁸ MONTANELLI, Indro. *Dante a jeho doba*. Praha: Odeon 1981, str. 184,

¹⁹ D'ENTREVES, Alessandro Passerin. *Dante politico e altri saggi*. Torino: Giulio Einaudi Editore, 1955, str. 44

3. Florencie a Itálie

Po přelomu tisíciletí došla města nového a obrovského rozmachu. Stávala se střediskem směny, místem trhu, dodávala výrobky a služby, a byla také velkým spotřebitelem zemědělských produktů. Začala se rozšiřovat, některá, jako třeba zrovna Florencie, musela postavit nový okruh hradeb, a později se k nim přidal i okruh třetí. Tak velká a rozvinutá města už nemohla být spravována tradiční biskupskou nebo hraběcí správou, a proto se začaly utvářet různé orgány, které zpočátku zastupovaly jednotlivé společenské skupiny a zájmy. Města si pomalu začala podmaňovat venkov (např. Florencie si podmaňuje Fiesole, Milán porazí Lodi, Como atd.), nahrazují místní autority vlastními lidmi, vnutí jim své zákony,²⁰ strhnou jejich tvrze a hrady, a páni musí strávit alespoň část roku ve městech. A takto začaly vznikat komuny. Jejich moc a bohatství spočívaly v nadvládě nad venkovem a ve vzájemném prolínání feudálního, venkovského, městského a mešťanského původu. Lidé se začínají rozlišovat podle příslušnosti k městu více než podle společenského stavu.²¹ Některé komuny se spojily v ligy, jako např. komuny na severu, které utvořily lombardskou ligu a společně se tak postavily komukoliv, kdo je chtěl zbavit jejich autonomie. Ovšem tyto komuny byly sjednocené pouze v době nebezpečí. Uvnitř byly často rozdělené na tábory guelfů, neboli papežových přívrženců, a ghibellinů, kteří podporovali císaře. Vedli mezi sebou boje, a někdy byly tyto neshody podtrhnuty rozdílem různých tříd nebo rozbroji mezi rodinnými klany.²² Florencie a Siena financovaly příjezd Karla z Anjou, aby porazil Manfreda Švábského a zastavily tak hrozbu rozpínání císařství a ztrátu vlastní autonomie. To se sice Karlovi podařilo, ale když usedl na Švábský trůn a přenesl sídlo dvora z Palerma do Neapole, Sicilané se vzbouřili a celá událost se vepsala do dějin jako *Sicilské nešpory*. 30. března roku 1282 povstali zprvu Palermitané, které následoval celý ostrov proti Anjouovcům a 4. září téhož roku nabídli sicilskou korunu Petrovi III. Aragonskému, který ji přijal. Tato vzpoura se přesunula i na kontinent, stala se záminkou k vyřizování účtů mezi guelfy a ghibelliny a jednotlivé komuny začaly mezi sebou bojovat: Janov si vyřídil účty s Pisou a Benátkami. Florencie si podrobila Arezzo, Prato a Pistoii, a začala být vážnou hrozbou nepřátelské Pise, jinde mezi sebou bojovaly ve stejném městě různé rodinné klany: Torrianiové a Viscontiové v Miláně, Orsiniové a Collonové v Římě. Itálie se tak dostala

²⁰ CAPITANI, Ovidio. *Storia dell'Italia medievale*. Roma-Bari: Gius. Laterza & Figli Spa, 1994, str. 375

²¹ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, str. 20-24

²² Idem, str. 32

do všeobecného zmatku a tísně. Papežové byli ve 13. století buď profrancouzští, nebo se snažili omezit císařskou moc, až nakonec Klement V. přestěhoval papežské sídlo do Avignonu. Komuny si zde uvědomují svou sílu a vystupují do popředí. Začínají prosperovat, námořní města dobyla různé orientální přístavy, kde si vytvořila základny nebo našla nové spojence. Nejvíce se dostala do popředí Florencie, která od roku 1252 dokonce razila zlatou minci.²³ Na konci 13. století bylo ve městě sedm velkých cechů a množství malých cechů, později se ustálily na čtrnácti. Protože pouze příslušníci cechů se mohli účastit politického života, usilovalo o členství v cechu mnoho občanů právě proto, aby se mohli těšit těchto výhod. Po smrti Konradina už nemělo smysl se dělit na guelfy a ghibelliny, ale sami guelfové se teď začali dělit na bílé a na černé, kteří mezi sebou začali bojovat. Podle toho, kdo ve městě získával vládu, vyhošťoval ty druhé, strhával jejich domy a zabavoval majetek. A jak jsme si již řekli dříve, potkal podobný osud i samotného Danta. Florencie se přeměnila v bojiště, kde černí pod vedením Corsa Donatiho a s papežským požehnáním převrátili město vzhůru nohama. Ovšem po převzetí města černými se situace uklidnila, město se vrátilo ke svým zájmům, k bankám, obchodu a prosperovalo.²⁴ Dante byl až do své smrti hrdým Florentánem a bylo by mylné se domnívat, že jeho koncept městského státu se přemění v univerzální impérium. Samotný název „město“ je klíčovým slovem *Božské komedie*.²⁵ V osmé kapitole Ráje, když se Karel Martel ptá Danta (Ráj, VIII., 115-117):

„[...] Or di: sarebbe il peggio
per l'uomo in terra, se non fosse cive? “

Dante odpoví:

„Sì“²⁶

Během své poutě Peklem, Očistcem a Rájem se Dante zmiňuje o několika svých krajanech:

3.1 Ciaccio

O Ciaccovi se básník zmiňuje v VI. zpěvu Pekla. Víme o něm jen to, že byl Florentán a jak nám prozrazuje básník ve 42. verši, žil v jeho době. To, že byl nestřídmy jedlík nám

---

²³ Idem, str. 34-44

²⁴ HIBBERT, Christopher. *Florencie: Životopis města*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, str. 42, 49-53

²⁵ D'ENTREVES, Alessandro Passerin. *Dante politico e altri saggi*. Torino: Giulio Einaudi Editore, 1955, str. 45

²⁶ „A nebylo by hrozné pro člověka / občanem kdyby nebyl na zemi? / Jistě, [...]“

kromě Danta, který ho právě za tento hřích umístí do pekla, potvrzuje také Boccaccio ve svém *Dekameronu*, kde ho popisuje jako žrouta, kterého dosud nikdo nepřekonal.²⁷ Dante nám popisuje, že se nachází ve třetím kruhu Pekla, kde nepřetržitě prší studený déšť a padají veliké kroupy.²⁸ Najednou ho osloví sám Ciaccio, představí se a vysvětlí mu, proč se nachází zrovna na onom místě. A zde se ho Dante ptá, jestlipak ví, co bude s Forencií, rozdělenou na dva tábory, zda některý z lidí je spravedlivý, a proč vůbec je město rozdělené.²⁹ Ciaccio mu na to odpoví (Peklo, VI., 64-75):

*„[...] Dopo lunga tencione
verrano al sangue, e la parte selvaggia
cacerà l'altra con molta offensione.
Poi appresso convien che questa caggia
infra tre soli, e che l'altra sormonti
con la forza di tal che testé piaggia.
Altre terrà lungo tempo le fronti,
tenendo l'altra sotto gravi pesi,
come che di ciò pianga o che n'adonti.
Giusti son due, e non vi son intesi,
superbia, invidia e avarizia sono
le tre faville c'hanno i cuori accesi.“³⁰*

V těchto verších Ciaccio říká, že Florencie je rozdělena na bílé guelfy, vedené Vierim Cerchim a na černé guelfy, v jejichž čele stojí Corso Donati. A předpovídá událost, ke které došlo v květnu roku 1300, kdy se mezi dvěma rodinami rozpoutala bitva, která přerostla v občanskou válku. K vyhnání byli odsouzeni všichni vůdci strany Donatiů a někteří Cerchiovci. Zde papež Bonifác VIII. odhalil svou tvář, protože, jestliže byl dosud „kolísavý“, jak ho nazývá Ciaccio, teď si povolal do Říma Corsa Donatiho a dal mu do rukou veškerou moc nad bílými ve Florencii. Není nám známo, kdy se Dante dostal

---

²⁷ BOCCACCIO, Giovanni. *Dekameron*. 9. den, 8. povídka: Biondello fa una beffa a Ciaccio d'un desinare, della quale Ciaccio cautamente si vendica, faccendo lui sconciamente battere.

²⁸ ALIGHIERI, Dante. *Božská Komédie*. Praha: Nakladatelství Akademia, 2013, Peklo, VI, 7-9

²⁹ Idem, Peklo, VI, 58-63

³⁰ „Sveřepá strana [...] bude chtivá / moci, krev nekrev bude na ni lpět, / a svrhne druhou a bude moc mstivá. / Ale i tá ma padnout do tří let, / druhé pomůže jeden kolísavý / a s jeho vlivem moc bude zpět. / Vysoko budou dlouho zdvíhat hlavy / a způsobí těm druhým mnoho zla / a ani pláč a hněv je nezastaví. / Spravedliví, byť nadarmo, jsou dva, / jen závist, lakomství a pýcha všude, / zášť v srdcích trojí jiskra zažehla.“

mezi přívržence Cerchiů, ale ve chvíli, kdy ti převzali moc nad městem, se jeho politická kariéra dostala na samotný vrchol a v červnu byl zvolen priorem. Ale 5. listopadu roku 1301, přesně podle Ciaccovy předpovědi „do tří let“, vtrhli Donatiovci do Florencie a převzali město do svých rukou. To vše s králem Karlem z Valois ve městě, který však neudělal nic pro to, aby drancování zabránil. Král nakonec z města odjel a započaly soudy černých proti bílým. Vysoké pokuty, vyhnanství na určitou dobu a zničení nebo zabavení veškerého majetku byly nejčastější tresty bílým.³¹ Jak Ciacco potom dodává, důvodem toho všeho je závist, lakota a pýcha, která vládne oběma frakcím, jak černým tak bílým. Zde Dante vkládá do Ciaccových úst své rozhořčení proti Florencii, která odsoudila nevinného člověka, za kterého se Dante vždy považoval, k vyhnanství. Za to, že vždy hleděla více na svůj zisk než na spravedlnost, přesně jak vykřikne v 16. zpěvu (Peklo, XVI., 73-75): „*La gente nova e i subiti guadagni / orgoglio e dismisura han generata, / Fiorenza, in te, sì che tu già ten piagni.*“³² Nakonec se Dante ještě Ciacca zeptá na další lidi, se kterými by se chtěl setkat a mezi jinými jmenuje i Farinatu degli Uberti. K jeho překvapení mu Ciacco odpoví, že patří k velikým hříšníkům.

3.2 Farinata degli Uberti

Dante se nakonec s Farinátou degli Uberti setkává v X. zpěvu Pekla. Nachází se v sedmém kruhu Pekla mezi Epikurejci a popisuje, že vidí spoustu hrobů, z jejichž vnitra stoupá oheň. Jeho průvodce mu vysvětluje, že se zde škvaří kacíři a ti, co zastávali názor, že duše umře spolu s tělem.³³ Z jednoho hrobu se vynoří Farinata, který podle Dantova přízvuku pozná, že je z Florencie a zeptá se ho, z jaké rodiny pochází. Dante mu vše řekne a Farinata pak přizná, že „*fieramente furo avversi a me e a miei primi e a mia parte, sì che per due fiata li dispersi.*“³⁴ Dante mu na to odpoví: „*S'ei fur cacciati, ei tornar d'ogni parte [...] l'una e l'altra fiata; ma i vostri non appreser ben quell'arte.*“³⁵ Z těchto veršů se dozvídáme, že Farinata byl v řadách ghibellinů, kteří bojovali proti guelfům v roce 1248. Po smrti krále Bedřicha II. Štaufského se guelfové vrátili zpět a v roce 1258 byly rodiny ghibellinů opět vyhnány. Vrátili se s králem Manfredim po bitvě u Montaperti v roce 1260, a v roce 1264 Farinata ve Florencii umírá. Ovšem v bitvě u Beneventa v roce 1266

³¹ MONTANELLI, Indro. *Dante a jeho doba*. Praha: Odeon 1981, str. 167-181

³² „Přivandrovalci, pýcha, rychlé zisky, / to, Florencie, jsou tví upíři, / kvílejí, že se ti zadírají třísky“

³³ Idem, Peklo, V., 126-129, Peklo VI., 13-15

³⁴ „mí nepřátelé, (řekl) právě vy, / když moje strana k moci dostala se, / jste podvakrát poznali vyhnanství.“

³⁵ „Jestli's je vyhnal, tak odevšad zase, / [...] dvakrát přišli zpět, / v tom umění však tvůj rod nevyzná se.“

je Manfredi zabit a guelfové se vracejí do Florencie. Nastává vyhnanství ghibellinů, mezi nimiž jsou opět Degli Uberti, kteří se však již nikdy do města nevrátí, a Farinata, ač po smrti, nenachází klid. A zde mu Farinata předpovídá (Peklo, X., 77-81):

*„S'elli han quell'arte“ disse „male appresa,
ciò mi tormenta più che questo letto.
Ma non cinquanta volte fia riaccesa
la faccia della donna che qui regge,
che tu saprai quanto quell'arte pesa.“³⁶*

Paní, která vládne Peklu, je Luna, Měsíc, a než uplyne 50 měsíců, Dante má zjistit na vlastní kůži, jak těžké bude vrátit se zpět do rodného města. Farinata, stejně jako Ciaccio předtím, předpovídá pád vlády bílých ve Florencii na konci roku 1301. Ve verších 100-105 Farinata ještě vysvětlí Dantovi, že mrtví jsou schopni vidět budoucnost, ale netuší, co se děje v přítomnosti, a než básníkovi zmizí, prozradí mu, že tam s ním leží i slavný panovník Bedřich Druhý. A Dante s Vergíliem pokračují dále ve své pouti Peklem, a přes různé kruhy a různé osobnosti, se kterými se zastaví, dojdou do devátého kruhu, do části nazývané Antenora.

3.3 Ugolino della Gherardesca

V této, v podstatě nejhlubší části Pekla potkávají hraběte Ugolina, jak hltavě hryže lebku a mozek kardinála Ruggieriho degli Ubaldini. Ugolino se narodil v Pise jako ghibellín, ale aby ochránil své statky, spojil se s guelfy. Byl odhalen a vyhoštěn, i když později se mu podařilo vrátit se do Pisy zpět a ujmout se v ní vedení. Vedl také námořní bitvy proti Janovu, jak jsme četli v úvodní kapitole k této části, Janov si vyřizoval účty s Pisou. Ugolinovi se podařilo získat několik málo vítězství, ale nakonec v bitvě u Melorie utrpěla Pisa velkou porážku. Musel také čelit nepřátelským guelfským komunám. Aby neutralizoval nepřátelství Lukky a Florencie, věnoval jim hrady patřící Pise, a tím zradil své město podruhé. Později nastal ve městě převrat a jeho přítel, kardinál Ruggieri degli Ubaldini, kterému Ugolino zabil synovce, ho zradil a zavřel do pisánské věže spolu s jeho syny, kde je nechal umřít hlady (Peklo, XXXIII., 70-78):

---

³⁶ „Ta neschopnost mě mučí,“ dodal tomu, / „ani ta postel mě tak nepálí. / Než padesátkrát vzplá nad vršky stromů, / tvář paní, jež tu vládne, poznáš sám, / jak těžké je to umění jít domů.“

*„Quivi morì; e come tu mi vedi,
vid'io cascar li tre ad uno ad uno
tra 'l quindo dì e 'l sesto; ond'io mi diedi,
già cieco, a brancolar sovra ciascuno,
e due dì li chiamai, poi che fur morti:
poscia, più che 'l dolor, poté 'l digiuno.“³⁷*

Dante nám ukazuje trýzeň a utrpení Ugolina, když viděl umírat své syny. Poslední verš, jak nám prozrazuje Aldo Vallone, vzbudil veliké diskuze o tom, zda byl Ugolino natolik přemožen hladem a své syny snědl. Pravděpodobnější ovšem bude, že nakonec zemřel ne bolestí nad smrtí synů, ale hlady. Trest, který si Ugolino odpykává, je ovšem jiný, než všechny ostatní. Ugolino je v části Pekla zvané Antenora a v něm jsou všichni, kteří zradili svou vlast. Svě jméno získala podle postavy z řeckého mýtu Antenore, který měl zradit Tróju, a kvůli kterému byla Trója nakonec zničena. Ugolino je zde tedy jako zrádce, ale také jako ten, kdo byl zrazen. A z tohoto důvodu mohl i v Pekle hryzat lebku svého trýznitele. Dante se ve verších 79-90 obrací proti Pise, přeje jí apokalyptické zničení povodní a přirovnává ji pro její krutost k Tébám. Ovšem ve verších 85-87 si můžeme všimnout, jaký postoj Dantě k němu zaujal (Peklo, XXXIII., 85-87):

*„Che se 'l conte Ugolino aveva voce
d'aver tradita te de le castella,
non dovei tu i figliuoi porre a tal croce.“³⁸*

Dante v těchto verších potvrzuje, že Ugolino byl zrádce, ale lze také vidět, že jediný soucit, který Ugolino vzbuzuje, je kvůli jeho dětem. Dantovi je líto jeho synů, ale ne samotného Ugolina. Můžeme si jen domyslet, jestli to bylo proto, že zradil své město, a Dante, i když byl ve vyhnanství, vždy zůstal hrdým Florent'anem a své město měl velmi rád, nebo proto, že za svého života byl Ugolino velmi krutý a nezastavil se před ničím, nebo proto, že Ugolino byl ghibellin a Dante guelf. I když, jak jsme si řekli na začátku, kvůli ekonomickým zájmům přešel ke guelfům a bojoval proti ghibellinům.

---

³⁷ „[...] já, jak mě vidíš tady, / viděl po jednom ty tři umírat / pátý a šestý den a slepý hlady / jsem po tvářích jim hmatal, nutil vstát / a dva dny mrtvé vyvolával jmény. / A spíš než bolest přemohl mne hlad.“

³⁸ „A třebaže šel o hraběti hlas, / že vydal tvoje tvrze nepříteli, / nechat trýznit ty chlapce nemělas.“

3.4 Sordello da Goito

Dante dále se svým průvodcem pokračuje na své cestě, vycházejí ven z Pekla a přicházejí do Očistce. I zde se setkají s různými slavnými či nám již neznámými osobnostmi, ale my se s nimi pozastavíme u VI. zpěvu Očistce, kde naši básníci potkávají Sordella da Goito. Sordello byl trobador ve 13. století. Jeho život je plný různých dobrodružství, ale Dante si ho vybral do tohoto zpěvu pravděpodobně díky rytířským veršům v jeho básni složené na smrt barona Blacatze³⁹. Když Sordello zjistí, že Vergilius je jeho krajan, dojetím a radostí jej začne objímat. Dante to dojme natolik, že se rozhořčí proti celé Itálii a proti císařům, a jeho rozhořčení se pak obrátí na Florencii, kde jí vyčítá (Očistec, VI., 128-147):

*„Fiorenza mia, ben puoi esser contenta
di questa digression che non ti tocca,
mercé del popol tuo che si argomenta.
Molti han giustizia in cuore, e tardi scocca,
per non venir senza consiglio a l'arco;
ma il popol tuo l'ha in sommo de la bocca.
Molti rifiutan lo comune incarco;
ma 'l popol tuo sollicito risponde
senza chiamare, e grida: „I' mi sobbarco!”
Or ti fa lieta, ché tu hai ben onde:
tu ricca, tu con pace, e tu con senno!
S'io dico ver, l'effetto nol nasconde.
Atene e Lacedemona, che fenno
l'antiche leggi e furon sì civili,
fecero al viver bene un picciol cenno
verso di te che fai tanto sottili
provvedimenti, ch'a mezzo novembre
non giugne quel che tu d'ottobre fili.
Quante volte, del tempo che rimembre,
legge, moneta, officio e costume*

---

³⁹ PELÁN, Jiří. *Slovník Italských spisovatelů*. Praha: Nakladatelství libri, 2004, str. 666

*hai tu mutato e rinovate membre!*⁴⁰

Jak můžeme vidět, Dante spílá Florencii hlavně za všechny křivdy, kterých se na něm město dopustilo. Hned na začátku, možná pohnut Sordellovou upřímnou radostí, že potkal krajana, vyčítá Florencii, že o spravedlnosti jenom mluví, ale nic pro ni nedělá. Dante vždy hlásal svou nevinu a čekal, kdy Florencie zruší trest, který ho donutil uprchnout, a kdy mu dovolí vrátit se zpět. Ovšem ne jako kajícího, ale jako vítěze a slavnému básníkovi. Vyčítá jí její hamižnost. Florencie je sice město velmi bohaté, ale její rychle dobytý majetek je pravděpodobně také ne vždy legální, jak nám to potvrzují 73. a 74. verš v Pekle, XVI. zpěvu: „*La gente nova e i subiti guadagni, orgoglio [...]*“⁴¹ Přirovnává Florencii k Athénám a Spartě, dalším dvěma velikým městům s jejich civilními zákony, ovšem vyčítá jí, že její zákony se mění každý měsíc a nechybí ani výtka, že každou chvíli nastává převrat. Nezapomínejme, že sám Dante byl na misi v Římě v zájmu Florencie, když došlo k nenadálému převratu a on se už do města nemohl vrátit. Ale tuto invektivu na Florencii předchází, jak jsme již zmínili, ještě jiná invektiva. Daleko rozsáhlejší a větší, a to proti celé Itálii a císařům. A v této invektivě Dante vyčítá Itálii (Očistec, VI., 76-126):

*„Ahi serva Italia, di dolore ostello,
nave senza nocchiere in gran tempesta,
non donna di provincie, ma bordello!
Quell'anima gentil fu così presta,
sol per lo dolce suon de la sua terra,
di far al cittadin suo quivi festa;
e ora in te non stanno senza guerra
li vivi tuoi, e l'un l'altro si rode
di quel ch'un muro ed una fossa serra.
Cerca, misera, intorno da le prode
le tue marine, e poi ti guarda in seno,*

---

⁴⁰ „má Florencie [...] / lid všecko řeší diskusí, ne svárem. / Co správné je, ví kdekdo, jenom prst / se s lukem neradí o správném směru: / a spravedlnost jenom plyne z úst. / Leckdo má ještě tolik charakteru, / že nechce úřad, ale u nás hned, / i nepovolán, kdekdo volá: „Beru!“ / Máš proč být šťastná, chytrým patří svět, / máš zlato, mír, máš v ruce všechny karty / a výsledky, že radost pohledět. / Jsi dál než všechny Athény a Sparty / i se zákony všech občanských práv, / to byly jenom hříčky pro caparty / vedle těch, jež jsi spředla do ústav, / jež vydrží od října k listopadu. / A jaký pán, takový taky mrav. / Co změn, co nových opatření, řádů, / reforem měny, a nic nekončí, / jen nekonečně vyměňuješ vládu!“

⁴¹ „Přivandrovalci, pýcha, rychlé zisky / [...]“

s'alcuna parte in te di pace gode.
Che val perché ti racconciasse il freno
Iustiniano se la sella è vota?
Sanz'esso fora la vergogna meno.
Ahi gente che dovresti esser devota,
e lasciar seder Cesare in la sella,
se bene intendi ciò che Dio ti nota,
guarda come esta fiera è fatta fella
per non esser corretta da li sproni,
poi che ponesti mano a la predella.
O Alberto tedesco ch'abbandoni
costei ch'è fatta indomita e selvaggia,
e dovresti inforcar li suoi arcioni,
giusto giudizio da le stelle caggia
sovra 'l tuo sangue, e sia novo e aperto,
tal che 'l tuo successor temenza n'aggia!
Ch'avete tu e 'l tuo padre sofferto,
per cupidigia di costà distretti,
che 'l giardin de lo 'mperio sia deserto.
Vieni a veder Montecchi e Cappelletti,
Monaldi e Filippeschi, uom senza cura:
color già tristi, e questi con sospetti!
Vien, crudel, vieni, e vedi la pressura
e vedrai Santafor com'è sicura!
Vieni a veder la tua Roma che piagne
vedova e sola, e dì e notte chiama:
„Cesare mio, perché non m'accompagne?“
Vieni a veder la gente quanto s'ama!
e se nulla di noi pietà ti move,
a vergognar ti vien de la tua fama.

*E se licito m'è, o sommo Giove
che fosti in terra per noi crucifisso,
son li giusti occhi tuoi rivolti altrove?
O è preparazion che ne l'abisso
del tuo consiglio fai per alcun bene
in tutto de l'accorger nostro scisso?
Ché le città d'Italia tutte piene
son di tiranni, e un Marcel diventa
ogni villan che parteggiando viene.*⁴²

Dante zde Itálii jasně vyčítá neustálé války, které mezi sebou vedou nejen jednotlivé země (papežové se stále obraceli tu na německé, tu na francouzské krále, aby jim pomohli zkrotit města, která se nechtěla stát jejich poddanými a rozšířit tak papežský stát), ale které vedou i jednotlivá města proti sobě. Jeho rozhořčení je pochopitelné, protože ve svém traktátě *O jediné vládě* jasně píše, že lid potřebuje ke svému blahobytu a pokoji mír.⁴³ Ale ten může být zajištěn pouze tehdy, vládne-li zemi jeden jediný monarcha. Hned v prvním verši své invektivy Dante nazývá Itálii „*Otrockou zemi, lodí, jež pluje bez kormidla*“, protože jí jediný vládce chybí, ale zato je tam spousta malých a rozhádaných komun, uprostřed Itálie se nachází papežský stát se snahou se stále rozpínat, na jihu jsou Španělé, kteří pak vedli válku proti Francouzům. Ale jeden vládce chybí neustále. Vyčítá Itálii, že císař Justinián napsal svůj kodex zákonů zbytečně, když se zákony dodržují podle toho, jak se to komu hodí. Dále se obrací k círvi, že nenechá císaře vládnout a sama,

---

⁴² „Otrocká zemi, kam to dospělo? / Loď, která pluje v bouři bez kormidla! / Paní krajů? Ne, peleš pro tělo! / A vzácné duši jak když rostou křídla, / jak úchvatně k ní domov promlouvá, / zde by se duše v krajanovi vzhlídlá, / a dole je tak těžká domluva, / za válkou válka a všichni se ježí, / a žijí v zdech jednoho domova. / Podívej se na města na pobřeží, / ani v tvém lůně jinak nežijí, / mír nikde, nikdo v sedle za otěží, / nač Justinián kdysi dal ti ji, / zákon je zákonem, jenom když slouží, / jinak je k hanbě, která ubíjí. / Běda lidem, již mají býti boží, / císaře nechat sednout do sedla, / a oni zatím kolem moci krouží. / To proto, je ta klisna posedlá, / že ostruhy ji nikdo nenasadí! / Kam jejich ruka by ji dovedla? / Albrechte Němče, ty se zřekneš vlády, / když potřebuje tvou uzdu a pěst, / to, žes ji odmít zkrotit, proto řádí, / ať stihne tě spravedlivý soud hvězd, / i tvoji krev, ať všem vám pustí z žíly, / ať tvůj následník ví, jak si má vést! / Všecko jste ty a otec dovolili, / co lačnosti těch od vás bylo vhod, / zatímco v sadu říše roste býlí. / Montecchi, Cappelletti, rod co rod, / hořkost a žal, Monaldi, Filippeschi, / a nejen hořkost, i strach o život. / Přijď krutý, přijď, a vyslechni ty stesky / svých patricijů, naprav příkoří, / Santafior zbav té cizí soldatesky. / Přijď než se tvůj Řím pláčem umoří, / ve dne v noci tě volá vdova Roma: / Proč nejsi po mém boku, císaři? / Přijď, uvidíš, jak s námi láska cloumá, / když k soucitu se tvůj duch nesníží, / přijď za svou hanbou, která je tu doma. / Ty, jenž jsi pro nás umřel na kříži, / smím-li se zeptat, do kterépak doby / tvůj spravedlivý zrak nás přehlídí? / Nebo tím chystáš v nekonečné hloubi / své moudrosti to, co se v budoucnu, / nám nedohledném, teprv pevně skloubí? / Naše města jsou v moci tyranů, / každý křupan se stane pohlavěm, / když přeběhne ze strany na stranu.“

⁴³ ALIGHIERI, Dante. *O jediné vládě*. Praha: Melantrich, 1942, str. 48

bez toho aby měla dané schopnosti a právo, chce lidem vládnout. Nakonec se obrací na císaře Alberta Habsburského a vyčítá mu, že se nikdy o Itálii nezajímal, nikdy nepřijel, aby v ní nastolil pořádek a řád. Jmenuje jednotlivé rody, které se nenávidí a bojují proti sobě tu ve jménu císaře, tu zase ve jménu papeže, ale nikdo nepřijde, aby mezi nimi nastolil mír. Cituje doslova Monteky a Kapulety, kteří jsou nám známí také díky slavné Shakespearově tragédii Romeo a Julie. Nakonec se obrací ke Kristu a ptá se ho, proč přehlíží Itálii a nechává její města v rukou různých tyranů, to jest v rukou panovníků, kteří nemají zákonitou moc.

Ale zde se už dostáváme k další kapitole.

4. Císařství

Je možné říci, že v době, kdy byl Dante odsouzen do vyhnanství, bylo císařství v Itálii přes více než polovinu století v letargii. V jeho očích se Itálii vedlo tak špatně, protože se na císařství zapomnělo, a do popředí se dostaly hrozné předpovědi o tom, že císařství skončilo se smrtí Fridricha II.⁴⁴

Po zániku římské říše se o její restauraci pokoušeli různí vládcí; přes Góty, Langobardy, až po řecké císaře, jakým byl např. Justinián. Ale pouze s příchodem Karla Velikého, který se nechal v roce 800 korunovat papežem Lvem III. na římského císaře, se otázka říše opět dostala do povědomí lidí. Bohužel, Karlovu osobnost již nezdědil žádný z jeho synů, a říše tak byla rozdělena na několik málo království. I když se jeho synové a následně jejich dědicové nechávali korunovat na císaře, tento pojem ztratil skoro veškerý význam. O sjednocení říše se ve středověku pokusili také vládcové Ottonské, Salské, Švábské a Welfské dynastie. Všichni vládcové se považovali za zvolené Bohem, a tím také za svrchované monarchy jak nad říší, tak nad církví. Do sporu s církví se dostali, když králové začali jmenovat na místa biskupů své rodinné příslušníky, rádce apod. Tzv. *spor o investituru* vyvrcholil za vlády Jindřicha IV. a papeže Řehoře VII. Jak píše Karl Vossler, až do smrti Jindřicha III., která nastala v roce 1056, se politická situace vyvíjela ve prospěch německého císaře. Následně, díky papeži Řehořovi VII., se situace obrátila a církev začala mít nad říší navrch.⁴⁵ Řehoř VII. se považoval za svrchovaného vládce nejen nad papežským státem, ale také nad říší a nad samotným císařem, zakázal vládcům volbu biskupů a došlo to tak daleko, že Jindřich IV. musel poníženě prosit o papežovo odpuštění, jinak by pravděpodobně přišel o trůn. Celý spor byl vyřešen v roce 1122 ve Worms, kde papež Kalixt II. a císař Jindřich V. podepsali tzv. *Konkordát wormský*, ve kterém je uvedeno, že pouze papež smí jmenovat biskupy a císař smí být u těchto voleb přítomen.⁴⁶ To ale nebránilo dalším konfliktům mezi císařem a papežem, protože oba dva se považovali za svrchované a jediné vládce.

Dante vysvětluje ve svém traktátu *O jediné vládě* své úvahy o říši. Zpočátku si klade tři otázky:

1. Jestli je monarchie nutná k tomu, aby se lidé měli dobře.

⁴⁴ D'ENTRÈVES, Alessandro Passerin. *Dante politico e altri saggi*. Torino: Giulio Einaudi editore, 1955, str. 59

⁴⁵ VOSSLER, Karl. *La Divina Commedia 2. La genesi etico-politica*. Bari: Editori Laterza, 1983, str. 102: „Fino alla morte dell'imperatore Enrico III (1056) la superiorità fu dalla parte dell'Imperatore tedesco; poi, grazie agli sforzi di Gregorio VII, piegò verso la chiesa.“

⁴⁶ CAPITANI, Ovidio. *Storia dell'Italia medievale*. Roma-Bari: Gius. Laterza & Figli Spa, 1994, str. 359

2. Jestli římský národ zastával úřad monarchy právem.
3. Jestli je monarcha závislý přímo na Bohu nebo na Božím služebníku.⁴⁷

Hned v první knize Dante vysvětluje, že všeobecný mír je to nejdůležitější, co lidstvo potřebuje, aby mohlo žít v klidu, v míru a aby se mu dařilo dobře. A ve své odpovědi na první otázku uvádí příklad rodiny: aby rodina žila v pokoji, musí mít někoho, kdo ji bude řídit, a ten někdo je otec rodiny, čili jeden jediný člověk.

Dante pak pokračuje a objasňuje nám, že chce-li město žít v dostatku, musí mít vládu jeden člověk. Stejně tak i království. Jestliže o vládu usiluje více panovníků, vše se rozvrátí. A protože „*celé lidské pokolení směřuje k jednotě [...] musí býti jediné něco, jež řadí nebo řídí, a to se má zváti monarchou nebo císařem*“.⁴⁸ Zde Dante odpovídá na svou první otázku. Jediné, co může zajistit lidem mír a co může zemi řídit, je monarcha, nebo-li císař. Tuto teorii podkládá srovnáním s vesmírem, ve kterém je vše řízeno jediným vládcem, Bohem.⁴⁹ Na svou druhou otázku odpovídá Dante v druhé knize svého traktátu: „*Nejurozenějšímu národu náleží, aby měl přednost před všemi jinými; římský národ byl nejurozenější: tudíž mu náleží, aby měl přednost přede všemi ostatními. [...] Neboť náš božský básník Vergilius [...] svědčí na věčnou paměť, že otcem národa římského byl nejslavnější král Aeneas. [...] Naším vladařem byl král Aeneas, nad něhož nikdo řádnější nebyl nikdy ni chrabřejší v boji a válce*“.⁵⁰ Dante zde uvádí nejen to, že právo vládnout má ten nejurozenější a v tomto případě je to římský národ, ale následuje vysvětlení Aeneova původu: totiž, že se v něm spojili vznešení předkové Evropy, Asie a Afriky, a také jeho tři ženy pocházely z těchto tří světadílů.⁵¹ Na následujících stránkách nám básník vyjmenovává různé zázraky, kterými Bůh Řím a římský národ uchránil před dobytím. A jednoznačně Dante říká: „*[...] příroda zařídila na světě kraj a lid, který má všeobecně vládnouti; jinak by se byla dopustila neúplnosti a to je nemožné. K otázce pak, který to byl kraj a který lid [...] (je) dostatečně zřejmé, že to byl Řím a jeho obyvatelé čili národ*“.⁵² Zde se Dante jednoznačně vyjadřuje o Římanech jako o národu, kterému Bůh udělil právo ujmout se vlády. Ve své knize pak uvádí mnoho dalších důvodů, proč zrovna Řím byl ten národ, kterému Bůh udělil vládu: sám Kristus se narodil do doby vlády císaře Augusta a rozsudek přijal z rukou římského soudce. Římané si právem podrobovali okolní národy,

---

⁴⁷ ALIGHIERI, Dante. O jediné vládě. Praha: Melantrich, 1942, str. 43

⁴⁸ ALIGHIERI, Dante. O jediné vládě. Praha: Melantrich, 1942, str. 51

⁴⁹ ALIGHIERI, Dante. O jediné vládě. Praha: Melantrich, 1942, str. 43-55

⁵⁰ Idem, str. 80-81

⁵¹ Idem, str. 82-84

⁵² Idem, str. 98

protože vše dělali v zájmu dobra.⁵³ A Dante ve svaté říši německé viděl pokračování říše římské. Na svou třetí otázku odpovídá ve třetí knize svého traktátu. Papežskou a císařskou moc tam připodobňuje ke slunci a k měsíci, tzv. *Teorie dvou sluncí*. Dante vyvrací tvrzení papežů, že bez slunečního světla by měsíc nemohl být a říká, že pohyb měsíce vychází z jeho vlastního zdroje, sám má vlastní světlo a svou činnost. Se sluncem má však světla více, a to mu pomáhá lépe fungovat. A hned nato vysvětluje: „[...] *časná vláda nepřijímá od vlády duchovní ani bytí, ani schopnost, již je vladařské oprávnění, ani činnost o sobě; zato vskutku od ní přijímá, aby mohla být schopněji činná, světlo milosti, kterou ji vlévá na nebi Bůh a na zemi požehnání papežovo.*“ Dante staví obě moci, moc papežskou a moc císařskou na stejnou úroveň, kde každý vladař má jiné povinnosti. Nyní se pozastavme nad několika z nejdůležitějších osobností jak římské, tak německé říše a uvidíme, jak je sám básník zvěčnil ve svém díle:

4.1 Caesar

Gaius Julius Caesar je dnes znám především jako římský diktátor a velký kondotiér. Narodil se v roce 100 př. n. l. do slavného rodu Juliů, na který byl Caesar patřičně pyšný, protože tvrdil, že Julo byl syn Aineiáse, který uprchl z Tróje po jejím dobytí a založil římský národ. Caesar byl na počátku své kariéry guvernérem Španělska, tehdejší Hispánie, ale toužil se stát konzulem. K tomu použil výborný politický tah, když spolu s Crassem a Pompeiem Magnem vytvořili v roce 60 př. n. l. první triumvirát. Caesar se tak stal na pět let konzulem v Gálii, kde jeho vojenské úspěchy nemálo obohatily Řím. Po smrti Crassa byl Pompeo zvolen jediným konzulem, a tím se dostal s Caesarem do konfliktu. Po dlouhém pronásledování byl Pompeius úkladně zavražděn v Egyptě a Caesar se tak stal jediným římským vládcem a doživotním diktátorem. Po upevnění své moci se věnoval státním záležitostem: vylepšil vládu v provinciích, zařídil kontrolu nad výběřčími daní, zefektivnil přiděl zrní, založil kolonie a mnoho dalšího. Lid svého vůdce miloval, ale senát se nechtěl smířit s koncem republiky, a nakonec byl Caesar během spiknutí v půlce března roku 44 př. n. l. zavražděn.⁵⁴

Caesar je pro Danta důležitou osobností a v *Komedii* mu věnuje hned šest tercín. Dante se nyní nachází v Ráji, v druhém nebi, v nebi Merkurově, kde potká císaře

---

⁵³ Idem, str. 88-96, 116-119

⁵⁴ DRAGO, Massimo. *Storia 1: Etá antica*. Milano: Edizioni Alpha Test, 2012, 109-111

Justiniána, který Dantovi stručně vyloží římské dějiny a pěje velkou chválu Caesarovi (Ráj, VI., 55-72):

*„Poi, presso al tempo che tutto 'l ciel volle
redur lo mondo a suo modo sereno,
Cesare per voler di Roma il tolle.
E quel che fé da Varo infino a Reno,
Isara vide ed Era e vide Senna
e ogne valle onde 'l Rodano è pieno.
Quel che fe' poi ch'elli uscì di Ravenna
e saltò Rubicon, fu di tal volo,
che nol seguiteria lingua né penna.
Inver la Spagna rivolse lo stuolo,
poi ver Durazzo, e Farsallia percosse
sì ch'al Nil caldo si sentì del duolo.
Antandro e Simoenta, onde si mosse,
rivide e là dov'Ettore si cuba;
e mal per Tolomeo poscia si scosse.
Da onde scese folgorando a Iuba;
onde si volse nel vostro occidente,
ove sentia la pompeiana tuba.“⁵⁵*

Dante zde vyzdvihuje Cézara jako zkladatele Říše a prvního císaře. Popisuje zde všechny jeho výpravy a válečná tažení. Začíná jeho vítězstvími v Gálii mezi řekami Var a Rýnem, na řekách Izeře, Loiře a Seině. Zmiňuje se o tom, jak Caesar překročil řeku Rubikon. Římský zákon zakazoval vojevůdcům v čele svých vojsk tuto řeku překročit, protože byla považována za hranici mezi Itálií a Předalpskou Gálií. Překročení této řeky znamenalo počátek občanské války. Dante v tomto činu jednoznačně viděl vůdce

---

⁵⁵ „Když z vůle nebe mělo se stát z Říma / to město světla, k němuž vzhlížel svět, / Julius Caesar nad hlavou znak třímal. / Od Varu k Rýnu potom tu byl let, / od Loiry a Seiny po Izeru, / k Rhôně a dál a křížem krážem zpět. / Po Ravenně pak začal další éru, / když Rubikon odvážně překročil [...] / Vylíčit nechtěj všeco po mém peru. / Ke Španělsku potom voj otočil. / Pak přistál v Drači, bil se u Farsálu, / až nakonec se zkravivl Nil. / K Simoentu a Antandru v tom žáru / táh dál, až tam, kde je hrom Hektora, / a Ptolemaia vyhnal z jeho valů. / Věděl, či byl král Juba opora, / a zničil ho. A pak už se k vám vrací / v hlaholu trub, co krk, to fanfára.“

oprávněného k tomuto činu. Následuje výčet různých Caesarových vítězství: ve Španělsku, kde táhl proti Pompeiovým legátům, poté následoval Pompeia do Drače a do Farsálu, tehdejších římských kolonií, až do Egypta, kde byl Pompeius zabit. Egypt se tak stane římskou provincií a Caesar svěří vládu Ptolemaiově sestře Kleopatře. Zmiňuje se také o místech řeckých dějin, jako jsou město Antandr ve Frýgii nebo řeka Simoent, která protéká blízko Tróje, a kde se také nachází Herkulův hrob. Vytáhl do Mauritánie proti králi Jubovi I., dalšímu Pompejovu spojenci a odtamtud znovu do Španělska, aby rozprášil zbytek Pompejových vojáků. Caesar tak připravil vše pro budoucí příchod Mesiáše. Následuje odkaz na Ottaviana Augusta, který porazil Caesarovy vrahy a nastolil mír, do kterého se narodil Kristus. Pro Danta to byl jasný důkaz toho, že Boží přízeň byla na straně Římanů, což dostatečně vysvětlil i v traktátě *O jediné vládě*.

4.2 Konstantin I. Veliký

Během Konstantinova panování se událo několik závažných historických událostí, a Konstantin je tak považován za nejvýznamnějšího císaře pozdní antiky. V roce 312 n. l. zvítězil u Milvijského mostu v Římě nad Maxentiem a rok nato vydal v Miláně edikt, kterým ukončil pronásledování křesťanů. Postupně vyšachoval ze hry všechny rivaly a opět sjednotil říši rozdělenou Diocletianem. Protože pochopil sílu nové víry a věděl, že s její pomocí může posílit svou vládu, různě křesťany podporoval, i když sám se nechal pokřtít až na smrtelném loži. První ekumenický koncil svolal císař do Nikaie, kde bylo také prohlášeno ariánství za herezi. V roce 330 přesunul hlavní město do Byzance a nazval jej Konstantinopol. Dodnes se dochovalo mnoho památek na Konstantinovu vládu, a to v podobě zbytků římských lázní v Trevíru, Konstantinův oblouk v Římě apod.⁵⁶

Poprvé se se jménem císaře Konstantina setkáváme v osmém kruhu Pekla u simonistů, kde Dante potká také papeže Mikuláše III. Dante se po invektivě proti papežům simonistům obrací na Konstantina a zvolá (Peklo, XIX., 115-117):

*„Ahi, Costantin, di quanto mal fu matre,
non la tua conversion ma quella dote*

---

⁵⁶ DRAGO, Massimo. *Storia 1: Etá antica*. Milano: Edizioni Alpha Test, 2012, str. 120

*che da te prese il primo ricco patre!*⁵⁷

Dante se nehněvá na císaře za to, že se nechal pokřtít a obrátit na křesťanskou víru až před svou smrtí, ale vyčítá mu jeho donaci, o které píše zevrubněji ve svém spise *O jediné vládě*, ve třetí knize, v desáté kapitole. Právě touto donací si papež přivlastňuje právo císařů: vládnout a vlastnit. Jedná se tzv. *Konstantinovu donaci*, listinu, kterou měl císař Konstantin před svým odchodem do Byzancie předat papeži Silvestru I., a tím mu svěřit vládu nejen nad Římem, který opouštěl, ale také nade všemi církvemi i nad císařem. I když nepravost této donace byla dokázána zhruba o sto let později, již v Dantově době panovaly různé pochybnosti o jejím zfalšování. Stejná narážka se objeví také v *Očistci*, kde v třicátém druhém zpěvu se Dante v určité chvíli probere ze snu a Beatrice ho vybídne ke sledování alegorického vozu. Dante nám nato popisuje, co vidí (*Očistec*, XXXII., 124-129):

*„Poscia per indi ond'era pria venuta,
l'aguglia vidi scender giù ne l'arca
del carro e lasciar lei di sé pennuta:
e qual esce di cuor che si rammarca,
tal voce uscì del cielo e cotal disse:
, O navicella mia, com mal se 'carca!'“⁵⁸*

Dante vidí jak z nebes přiletí orlice, zobákem začne ničit vůz, symbol církve, a nechá na něm několik per. To znázorňuje císaře, kteří darovali církvi majetek, znázorněn peřím a je očividné, že Dante má na mysli *Konstantinovu donaci*. Uslyší hlas z nebes, který říká, že jeho loďka, nebo-li církev, veze špatný náklad. Jak již jsme si ukázali v úvodní kapitole, a jak Dante vysvětluje ve spise *O jediné vládě*, církvi nebylo dovoleno přijímat žádný majetek. Nakonec Dante Konstantina uvidí v Ráji, v šestém nebi Jupiterově a zmíní se o něm ve dvacátém zpěvu. V předešlém zpěvu, v devatenáctém, je orel, který mluví o spravedlnosti boží a přidá výčet špatných panovníků. Po téhle invektivě, ve dvacátém zpěvu Ráje, orel vyjmenuje dobré panovníky a mezi nimi se nachází i Konstantin I. (*Ráj*, XX, 55-60)

⁵⁷ „V tom nelze hledat vinu, Konstantine, / že obrátil ses na víru i ty, / z majetku, jež s dal Otcí, to zlo plyne!“

⁵⁸ „A znovu na vůz orel udeří, / a rve a klová, ke všemu se sníží, / až vůz je nyní celý od peří. / Jak ze srdce, když zármutek je tíží, / hlas z nebe zvolá, zní to jako sten: / „Má lodičko, ty klesáš pod tou tíží!““

„L'altro che segue, con le leggi e meco,
sotto buona intenzion che fe' mal frutto,
per cedere al pastor si fece greco:
ora conosce come il mal dedutto
dal suo bene operar non li è nocivo,
avvegna che sia 'l mondo indi distrutto.“⁵⁹

Dante říká, že jiný, který přenesl sídlo z Říma (zákony a samotného orla, symbol římského impéria) do Řecka s dobrými úmysly učinil zlou věc, což je další Dantova narážka na *Konstantinovu donaci*. A i když sám teď vidí, co svým činem způsobil, přece jen mu to neuškodilo a Dante mohl vidět císaře v Ráji. S Konstantinem I. Dante nemluvil, ale mohl promluvit s císařem Justiniánem I.

4.3 Justinián I.

Justinián byl východořímským císařem od roku 527 a jeho vládu dominovala snaha dobýt západní provincie, posílit tak svou moc a znovuobnovit říši. Podařilo se mu porazit Vandaly a Ostrogóty, vedl také války na východě s Peršany. Během sjednocování říše se podařilo Justiniánovi opanovat Itálii, i když pouhé tři roky po jeho smrti vnikli na poloostrov Langobardi, kteří začali dobývat Italská území jedno po druhém. Velikým přínosem Justiniána I. byla kodifikace římského práva pod názvem *Codex Iuris Civilis*. Justinián ve svém kodexu shromáždil veškeré právo, vymazal staré a nepotřebné zákony, a sám přidal několik vlastních ustanovení. Justiniánovi I. nešlo jen o samotné rozšíření říše, ale také o její vzhled a proslavil se rovněž svým stavebním programem. Snad nejproslulejší stavbou je bazilika vysvěcena roku 537, Chrám Boží moudrosti, tzv. *Hagia Sofia*. Budoval ale i jiné sakrální stavby, paláce, fortifikace, podzemní nádrže, špitály apod. Justinián byl nakonec poznamenán morovou epidemií, která zasáhla jeho říši v roce 536 a císař se tak hluboce ponořil do řešení církevních otázek. Byl přesvědčen, že vládu nad říší mu předal Bůh, a snažil se o sjednocení církve. Stíhal pohany a heretiky, uspořádal několik koncílů, i když biskupové za západu se vesměs nedostavili. Krátce před svou smrtí musel čelit několika katastrofám, jakými bylo ničivé zemětřesení, návrat moru

---

⁵⁹ „Jiný, jenž přenes zákony i mne / s dobrým úmyslem, jenž nes špatné plody, / a stal se Řekem od onoho dne, / už ví, že čin přes všechny strašné škody, / a nenávisť, která svět rozerval, / mu nebrání i tu stát před vojvody.“

a zřícení kopule chrámu Hagia Sofia, a v neposlední řadě také spiknutí. Zemřel bezdětný v roce 565. Neustálé války nedovolovaly zemi prosperovat a netolerantní náboženská politika způsobila, že Justinián nebyl příliš oblíben mezi svými poddanými.⁶⁰

Také císaře Justiniána, jak jsme si ukázali dříve, potkává Dante v Ráji, v druhém nebi, v nebi Merkurově, a básník tak vloží do Justiniánových úst celé římské dějiny s patřičnou chválou některým velkým císařům. Již jsme zmínili Ceasara, nyní se na zpěv podíváme blíže do míst, kde nám Justinián říká něco o sobě (Ráj, VI., 10-27):

*„Cesare fui e son Giustiniano,
che, per voler del primo amor ch' i' sento,
d'entro le leggi trassi il troppo e 'l vano.
E prima ch'io a l'ovra fossi attento,
una natura in Cristo esser, non piue,
credea, e di tal fede era contento;
ma il benedetto Agapito, che fue
sommo pastore, a la fede sincera
mi dirizzò con le parole sue.
Io li credetti; e ciò che 'n sua fede era,
vegg'io or chiaro sì, come tu vedi
ogni contradizione e falsa e vera.
Tosto che con la Chiesa mossi i piedi,
a Dio per grazia piacque di spirarmi
l'alto lavoro, e tutto 'n lui mi diedi;
e al mio Belisar commendai l'armi,
cui la destra del ciel fu sì congiunta,
che segno fu ch' i' dovessi posarmi.“⁶¹*

---

⁶⁰ BELLOMO, Elena. *Storia 2: Etá medievale e moderna*. Milano: Edizioni Alpha Test, 2012, str. 18

⁶¹ „Jsem Justinián, císařem jsem byl, / a z vůle první lásky dozajista / jsem houšť zákonů mýtil ze všech sil. / Věřil jsem v jednu přirozenost Krista, / když jsem se tehdy dával do díla, / pro mne to byla věc nade vše jistá. / Agapitova slova ale stačila / blud rozptýlit, ta cesta vedet tudy, / řekl a pravda se mi zjevila. / Uvěřil jsem mu hned a se vším všudy, / v každém rozporu, jak víš ostatně, / buďto nic nelže, nebo jsou to bludy. / A zamířil jsem

Císař Justinián se Dantovi osobně představí a řekne mu, že upravil a kodifikoval římský zákon, za což si ho Dante velmi vážil. Justinián vzpomíná papeže Agapetua I. a děkuje mu za to, že ho přivedl na cestu pravé víry. Jak bylo uvedeno výše, Justinián byl hluboce nábožensky založený a pronásledoval pohany a heretiky. Jmenuje také svého generála Belisara, který vedl válku proti Gótům, dobýval tak Italská území, a díky němu mohl Justinián Itálii sjednotit. I v něm Dante viděl monarchu, který se snažil sjednotit říši ve jménu božím a přál si, aby na zemi zavládl mír. Po Justiniánově smrti se ale říše opět rozpadla a na další vzkříšení impéria bylo třeba čekat dalších necelých tři sta let.

4.4 Karel Veliký

Jak bylo řečeno, otázka říše byla zapomenuta po několik století, až do příchodu Karla Velikého, který chtěl říši znovu sjednotit a obnovit. V roce 800 se nechal korunovat na římského císaře, ale svou úlohu vzal vážně a považoval se za vládce a ochránce celého křesťanského světa. Do dějin se zapsal především svými vojenskými činy. Rozšířil hranice své říše, vyhnal Araby z Pyrenejského poloostrova a slíbil papeži ochranu před Langobardským rozpínáním. Stejně jako Justinián I., i on zastával názor, že úloha císaře je duchovního rázu a právem vyžaduje služby církve. Jak uvidíme později, tento názor bude zcela vyvrácen papežem Řehořem VII. Dante viděl v Karlovi Velikém především pokračovatele římské říše a císaře, vládce, jediného monarchu, který měl možnost sjednotit zemi a nastolit pořádek. Bohužel, se smrtí Karla Velikého odešla i naděje tuto říši udržet, protože, jak již bylo řečeno v úvodu k této kapitole, jeho synové a vnuci již neměli schopnosti jejich předchůdce a sami se chtěli stát svrchovanými vládci. Zásluha Karla Velikého není ovšem jen v rozšíření hranic říše, ale také v zemském uspořádání. Rozhodl se sídlit pouze na jednom místě a ne putovat po celé říši po vzoru svých předchůdců, a za své stálé sídlo si zvolil Cáchy. Ze svých velmožů učinil vazaly, kterým propůjčil ke spravování královské statky, čímž položil základy feudální společnosti.⁶²

Když císař Justinián vypráví Dantovi dějiny římské říše, před invektivou proti ghibellinům a guelfům vzpomene také na Karla Velikého (Ráj, VI., 94-96):

„E quando il dente longobardo morse

---

hned i do církve / a boží milost při mně vskutku stála, / v tom velkém díle pomohla i mně, / k vojskům jsem poslal svého Belisara / a já se mohl – nebi patří vděk – / dát do díla, když on se o vše postaral.“

⁶² RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého*. Praha: Paseka, 2007, str. 13-15

la Santa Chiesa, sotto le sue ali

*Carlo Magno, vincendo, la soccorse.*⁶³

Justinián chválí Karla Velikého za záchranu papeže a církve před Langobardy, když ve 2. pol. 8. st. n. l. papež Hadrián I. povolal Karla Velikého na pomoc proti langobardskému králi Desideriovi. O Karlu Velikém se Dante zmiňuje také v traktátu *O jediné vládě*, když zodpovídá svou třetí otázku a to, zda je monarcha závislý na Bohu nebo na Božím služebníkovi. Ve třetí knize v jedenácté kapitole píše: „[...] papež Hadrián zavolal sobě a církvi na pomoc Karla Velikého, aby ho hájil proti bezpráví Langobardů za časů jejich krále Desideria; a že Karel od něho přijal důstojenství císařské, při čemž nevadilo, že Michal byl císařem v Cařihradě. [...] uchvácení práva totiž práva nečiní. Neboť v opačném případě by se dalo dokázat, že moc církve závisí na císaři, když zase papeže Lva znovu dosadil císař Ota a Benedikta nejen sesadil, nýbrž i odvedl do Saska do vyhnanství.“⁶⁴

Dante zde jasně zastává názor, že ani císař ani papež si nejsou podřízeni navzájem, a i když Karel Veliký přispěchal Hadriánovi na pomoc a nechal se od něj korunovat na císaře, nic nenasvědčuje tomu, že byl císař papeži podřízen. Navíc, jak Dante podotýká, císař již byl zvolen a byl jím Michal v Konstantinopoli.

Po Karli Velikém usedla na trůn spousta vládců; někteří byli schopnější, jiní méně, ale až Bedřich Rudovous byl císař, který se snažil oživit sen Karla Velikého.

4.5 Bedřich Rudovous

Volbě Bedřicha Rudovouse předcházela spor, který měl nečekaný dopad na dějiny Itálie a na rozvoj komun. Na jedné straně byl Štaufský rod, který přišel z neznámého Waiblingenu, a proti němu stál starý šlechtický rod Welfů. Oba rody vedli mezi sebou různé spory o vládu nad Německem. Bedřich Rudovous pocházel ze Štaufského rodu z otcovy strany a matka byla dcerou bavorského vévody, který pocházel z Welfského rodu. Byl korunován na německého krále v roce 1152, tři týdny po smrti krále Konráda III. Štaufského. Rudovous byl hluboce přesvědčen, jak se zmiňuje Procacci, že je „*nástupcem a pokračovatelem Caesara a Traiana*“.⁶⁵ Za své poslání považoval obnovení svrchovanosti a majestátu říše v plné míře. Po několika kompromisech, kdy se zavázal, že

⁶³ „Když longobardský zub chtěl církev rvát, / Karel Veliký právě pod perutí / orla je zahnal a přešel je hlad.“

⁶⁴ ALIGHIERI, Dante. *O jediné vládě*. Praha: Melantrich, 1942, str. 150, 151

⁶⁵ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, str. 13

nebude jednat ani s Římany ani s Normany ho papež Hadrián IV. pomazal na císaře. Po dobu více než dvaceti let vedl Rudovous spor s komunami severní Itálie, které se spojily do lombardské ligy a bojovaly za svou nezávislost. Díky papeži se nakonec obě strany dohodly. Města tak uznala císařovu svrchovanost, ale zachovala si svá práva a výsady, a to především ve jmenování městských úředníků. Než odjel Bedřich Rudovous na kruciátu, ze které se už nevrátil, sjednal sňatek mezi dědičkou normanského trůnu Konstancí Sicilskou a svým synem Jindřichem VI., který tak po otcově smrti mohl spojit říšskou hodnost s korunou království obojí Sicílie.⁶⁶ I když v Německu boj mezi Weiblingeny a Welfy ztratil s nástupem Štaufů na trůn význam, v Itálii se ve jménu ghibellinů a guelfovů bojovalo až do smrti vnuka Bedřicha Rudovouse a i poté, kdy už ghibellini prakticky neexistovali, se guelfové rozdělili na černé a bílé.

O imperatorech ze Štaufského rodu se Dante ve svých dílech zmiňuje pramálo. Nejspíš je to tím, že Dante patřil ke guelfům a dynastie Štaufů byla podporována ghibelliny. Což ovšem neznamena, že Dante si Štaufů nevážil. Naopak, zvláště k Bedřichu II. choval veliký obdiv a úctu. V kratičkém úseku třetího zpěvu v Ráji najdeme důkaz, že si Štaufské dynastie vážil (Ráj, III., 18-120):

*„Quest'è la luce della gran Costanza
che del secondo vento di Soave
generò il terzo e l'ultima possanza.“⁶⁷*

Dante je v prvním nebi, které je označeno jako nebe Měsíce a nachází se v něm postavy, které kvůli druhým nesplnili slib oddanosti Bohu. Mezi nimi Dante vidí i princeznu Konstancii Sicilskou, dědičku sicilského trůnu. Mezi guelfy se tradovalo, že Konstancie byla v klášteře a až v pozdějším věku se provdala za syna Rudovouse, Jindřicha VI. Proto ji Dante umístil do nebe Měsíce. Soave, jak vysvětluje v komentáři k *Božské komedii* Aldo Vallone, bylo označení Štaufů a Konstancie s Jindřichem VI. zplodili Bedřicha II., který byl posledním Štaufským císařem.

Přímá zmínka o Bedřichu Rudovousevi je v Očistci, když k Dantovi promluví jedna postava, která se představí jako opat ze Svatého Zena z Verony, z doby, kdy vládl Rudovous. Opat zmiňuje událost z roku 1162, kdy císař potrestal Milán za to, že se spojil s lombardskou ligou, a za jeho nepřátelský postoj vůči němu (Očistec, XVIII., 118-120):

---

⁶⁶ Idem, str. 29

⁶⁷ „To z Kostance jde, ten velký třpyt, / byť s ní ten druhý švábský vichr zplodil / ten poslední, co měl tam zavichřit.“

„*Io fui abate in San Zeno a Verona
sotto lo 'mpero del buon Barbarossa,
di cui dolente ancor Melan ragiona.*“⁶⁸

Můžeme si všimnout, že Dante označil Rudovouse jako dobrého císaře, nebo také zdatného, či schopného. Verš, ve kterém Dante popisuje poražený Milán, můžeme chápat i jako varování komunám (možná především Florencii), které se staví proti císaři. Můžeme si také všimnout, jak je Dante v těchto verších opatrný. Jeho guelfské přesvědčení mu nedovoluje pět chválu ghibellinským císařům. Vpodstatě i Justiniánův výčet císařů končí Karlem Velikým. Ale z jeho veršů lze vyčíst přesvědčení, že je třeba císaře, který sjednotí zemi a bude vládnout sám, a lze vidět i jeho přízeň vůči Štaufům. Rudovousův vnuk byl právem označován za *stupor mundi*.⁶⁹

4.6 Bedřich II. Štaufský

Na rozdíl od svého děda, Bedřicha Rudovouse, se Bedřich Štaufský zaměřil na posílení politických a státních struktur, na upevnění a prestiže královské moci. Důkazem toho, že se také tento král a později i císař považoval za vykonavatele Boží vůle na zemi, bylo vytvoření zákona *Constitutiones Melphitanae* (Konstituce z Melfi). Bedřich byl natolik vážený císař, že pro něj nebylo složité najít spojence a vybudovat po celém poloostrově síť dohod a spolenectví. Pod praporem ghibellinů bojovali velcí feudálové severní Itálie, nepřátelé komun, ale také některé komuny a města, kterým dělala starost rozpínavost jejich guelfských sousedů. V roce 1241 se podařilo sicilskému a pisánskému loďstvu rozpráší galéry, na kterých cestovali španělští a francouzští preláti na koncil do Říma, na kterém chtěl papež císaře exkomunikovat. Císař zemřel náhle v roce 1250. Jeho syn Manfred se chopil vlády, ale v roce 1266 byl poražen Karlem z Anjou, kterého povolal papež Klement IV., a který byl placen florentskými a sienskými bankéři. Karel z Anjou se zmocnil sicilského království a hravě si poradil i s vnukem Bedřicha II. Konradinem, kterého v roce 1268 porazil v bitvě u Tagliacozza. S jeho smrtí byly již poněkolkáté pohřbeny i naděje na restauraci říše, a komuny se tak nemusely obávat o svou nezávislost.⁷⁰

⁶⁸ „Jsem opat ze San Zena z Verony / - za Barbarossy jsem žil, v oné době, / nad níž se Milán pořád kaboní.“

⁶⁹ RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého*. Praha: Paseka, 2007, str. 157

⁷⁰ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, str. 28-34

Jak už jsme se zmínili u děda Bedřicha II., Dante se o Štaufech ve svých dílech moc nezmiňuje. Samotného Bedřicha II., přestože k němu choval patřičný obdiv, umístil do Pekla mezi Epikurejce. Bedřich II. se na svém dvoře obklopil různými učenci nejen z křesťanského světa, ale také Araby a Židy a rovněž v jeho vojsku se objevují saraceni.⁷¹ Mezi Epikurejci jsme byli již s Farinatou degli Uberti, který Dantovi prozradil, že Bedřich II. se tam nachází také (Peklo, X., 116-120):

*„per ch'i' pregai lo spirito più avaccio
che mi dicesse chi con lu' istava.
Dissemi: „Qui con più di mille giaccio:
qua dentro è l'secondo Federico,
e 'l Cardiale; e de li altri mi taccio.“⁷²*

Když Vergilius volal Danta, že musejí pokračovat ve své pouti, ten se ještě Farinaty rychle zeptal, kdo je tam s ním. Farinata mu odpověděl, jak bylo již uvedeno v kapitole Farinaty, že je tam mezi mnoha jinými i Bedřich II. Aby Dante ukázal, že si přece jen Bedřicha II. vážil, když potkal Piera delle Vigne, císařova kancléře, který byl uvězněn za podezření z velezrady a ve vězení pak spáchal sebevraždu, Pier delle Vigne mu říká (Peklo, XIII., 73-75):

*„Per le nove radici d'esto legno
vi giuro che già mai non ruppi fede
al mio signor, che fu d'onor sì degno.“⁷³*

Dante píše, že císař Bedřich II. byl hoden věrnosti, zasloužil si ji, a těžko by to Dante napsal o císaři, kterého by nechoval v úctě. Navíc Pier delle Vigne se obhajuje a říká, že byl nevinný a odsouzen nespravedlivě.

Proti císařům ve středověku, ať již těm, o kterých jsme se zde zmínili nebo těm, na které zde nebylo místo, se stavěli všichni tehdejší silnější papežové. Buď ve středověku nacházíme papeže slabé, kteří byli hračkou v rukou králů, nebo papeže, kteří se považovali za jedině a svrchované vládce a proti samotným císařům bojovali.

---

⁷¹ CANDELORO, Giorgio. LO CURTO, Vito. *La civiltà medievale*. Firenze: Editoriale Paradigma, 1989

⁷² „spěšně jsem šeptl, může-li mi říct, / kdo spolu s ním tam klesl pod osudem. / „Tady nás leží,“ řekl, „na tisíc! / Kdo? Bedřich Druhý. Kardinál a kdo ví, / kdo všechno ještě, neřeknu ti víc.“

⁷³ „A přísahám, jsem čistý, při kořání / tohoto stromu, já ho nezradil, / znal jsem jen věrnost, on měl právo na ni.“

5. Papežství

I když Dante uvrhl spoustu církevních představitelů včetně papežů do Pekla, bylo by mylné se domnívat, že byl nevěřící. Angela Zacchino ve své předmluvě k *Božské Komédii* uvádí, že pro Danta byla církev hnacím motorem vesmíru.⁷⁴ Ale Dante toužil po církevní instituci, která by se do politických záležitostí nezaplétala, nebyla by tolik zkorumpovaná a starala se spíše o duši svých oveček. Počínaje papežem Řehořem VII. se papežové začali považovat za jediného vládcu nejen nad papežským státem, ale jak později uvidíme, i nad samotou říší a císaře považovali za svého podřízeného. V předešlé kapitole jsme si částečně ukázali, proč Dante odmítá tuto papežovu nadřazenost nad říší. Ale Dante ve své třetí knize traktátu *O jediné vládě* uvádí ještě další důvody, které jsou částečně přímo odpovědí nebo, chceme-li, polemikou na ustanovení papeže Bonifáce VIII. Rozborem biblických míst vyvrací papežovo tvrzení, že je hlavou světské říše. Říká, že Petr neobdržel od Krista dva meče, které měly znázorňovat symboly duchovní a světské vlády. Stejně tak i Kristovo rčení Petrovi, že cokoliv rozváže na zemi, bude rozvázáno i v nebi neznamená, že papež může rušit císařovy zákony. Navíc, staví se i proti *Konstantinově donaci*.⁷⁵ Pro Danta, jak už bylo řečeno, stály obě moci na stejné úrovni a každý vladař musel plnit jiné povinnosti. Papež se má starat o duchovní blaho lidí a má zastávat boží moc na zemi. Církev neměla být vlastníkem bohatství, ale měla se starat o chudé.⁷⁶ Tuto teorii jsme si vysvětlili již ve spise *O jediné vládě*, ale najdeme i malý odkaz v *Božské komédii* (Očistec, XVI., 106-108):

*„Soleva Roma, che l'buon mondo feo,
due soli aver, che l'una e l'altra strada
facean vedere, e del mondo e di Deo.“⁷⁷*

Nyní se podívejme na několik papežů, kteří nejvíce ovlivnili dějiny církve středověku:

5.1 Svatý Řehoř VII.

Papež Řehoř VII. se narodil přibližně v letech 1014 – 1028 v Soaně, v dnešní provincii Grosseto. Jmenoval se Hildebrandt a již jako chlapec odešel za náboženskými studii do

⁷⁴ ALIGHIERI, Dante. *La Divina Commedia. Inferno*. Milano: Edizioni A.P.E. Mursia, 1992, str. XI

⁷⁵ ALIGHIERI, Dante. *O jediné vládě*. Praha: Melantrich, 1942, str. 139-150

⁷⁶ Idem, str. 150

⁷⁷ „A Řím měl k tomu tisíc důvodů / uznat dvě slunce, dvojí světlou cestu, / světskou a Boží, dvojí svobodu.“

Říma. Když byl jeho učitel, arcikněz Jan Gratian zvolen za papeže, stal se Hildebrand jeho kaplanem, a zde také začíná jeho církevní kariéra, neboť celkem sloužil čtyřem papežům. Byl to právě Hildebrand, který stál za různými náboženskými i politickými rozhodnutími papežů, a vášnivě také prosazoval reformu církve.

Za papeže ho zvolil lid 30. června 1073, povzbuzován kardinálem Hugem Candidem, čímž obešli *Dekret o papežské volbě* vydán Mikulášem II.⁷⁸

Způsob, jakým chtěl Hildebrandt pojmout svůj úřad, ukazuje již dopis odeslaný mladému králi Jindřichu IV., ve kterém píše, že nebude žádným poddajným pontifikem, ale že nastolí v církvi pořádek, bude exkomunikovat simonisty a kněze žijící v konkubinátu. Jindřich IV. volbu papeže schválil, ovšem zůstal přesvědčen o nadřazenosti císaře, a podle toho se také choval. Když bylo zapotřebí nových biskupů, Jindřich IV. na jejich post dosadil tu své kaplany, tu své rádce. Tímto nerespektoval rozhodnutí vynesené synodou, kterou svolal v roce 1075 papež Řehoř VII., a kde bylo výslovně zakázáno udílet laickou investituru.⁷⁹ Papež navíc suspendoval biskupy zvolené králem, kteří otevřeně bránili naplnění papežových nařízení v Německu. Začal již zmíněný *boj o investituru*, když papež pod hrozbou exkomunikace zakázal králi jmenovat biskupy. Měsíc nato vydal Řehoř VII. slavný *Dictatus Papae*, jehož hlavní myšlenka byla svrchovanost římské církve nejen nad jinými církvemi, ale i nad říší, tudíž měl právo volit nebo sesadit císaře, a jeho poddané tak zbavit přísahy věrnosti jejich pánu. Ovšem Jindřich IV. byl nejen velmi hrdý, ale také přesvědčený o nadřazení říše papeži, a tudíž dále pokračoval v udílení investitury a ignoroval papežovy hrozby. Došlo to tak daleko, že 22. února 1076 papež na sněmu v Lateránu exkomunikoval krále.⁸⁰ Problém Jindřicha IV. byl však daleko větší, protože Německo nebylo díky vzpurné aristokracii jednotné a již několikrát se velmoži snažili dostat do vedení, mezi nimi nejvíce snad švábský vévoda Rudolf z Rheinfeldenu. Nyní měla aristokracie v rukou záminku a dala Jindřichovi IV. ultimátum: buď do roka obdrží papežovo odpuštění, nebo bude sesazen. Král viděl, že nyní musí ustoupit a datum 27. ledna 1077 se tak vepsalo do dějin pod názvem *Cesta do Canossy*, kdy král čekal před hradem Canossa v kajícím rouše a bos na papežovo odpuštění. Toho se mu nakonec dostalo, a král si tak zajistil i přízeň poddaných. Aristokracie se s tím však nechtěla smířit, rozhodla se přesto Jindřicha IV. sesadit a na

⁷⁸ RENDINA, Claudio. *Příběhy papežů, dějiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005, str. 282: 13. dubna 1059 vydal Mikuláš II. bulu *In nomine Domini* o volbě papežů, který omezil okruh voličů na kardinály-biskupy, ostatní mohli papeži vyjádřit podporu nebo souhlas, který ovšem neměl velkou váhu. Římský lid byl z volby zásadně vyloučen.

⁷⁹ RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého*. Praha: Paseka, 2007, str. 115

⁸⁰ RENDINA, Claudio. *Příběhy papežů, dějiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005, str. 286-290

jeho místo zvolit již zmíněného Rudolfa z Rheinfeldenu a požádala papeže o podporu. Po tom, co Jindřich IV. napsal papeži výhrušný dopis, Řehoř VII. ho opět exkomunikoval. Ovšem tentokrát na sebe uvrhl nevoli biskupů za svou nesmlouvavost a Jindřich IV. na synodě v Brixenu Řehoře VII. sesadil. Na jeho místo byl zvolen arcibiskup Wibert, který přijal jméno Klement III. a byl tak považován za vzdoropapeže. V bitvě na řece Wiese Elster byl v roce 1080 Rudolf zabit, Jindřich IV. se tak zbavil protivníka a mohl táhnout do Itálie za neposlušným papežem Řehořem VII.⁸¹ Poslední papežovou nadějí na záchranu byli Normané. Roberta Guiscarda, kterého kdysi exkomunikoval, nyní pozval do Říma. Robert ale nepřicházel a Římané otevřeli v roce 1083 králi Jindřichu IV. brány města. Papež se tak uchýlil do Andělského hradu, Jindřich IV. nechal Klementa III. vysvětit na papeže a o deset dní později od něj přijal císařskou korunu. Tehdy se Guiscard rozhodl Řehoře VII. zachránit. Jindřich IV. viděl, že nemá dost sil, aby se postavil Normanům, a odešel na sever. Normané ovšem město začali rabovat a Řehoř VII. byl odveden do Salerna, kde také roku 1085 zemřel.⁸²

O tomto papeži se Dante nezmiňuje nikde. Ale v souladu s jeho politickou úvahou a s tím, jakou politiku razil papež Řehoř VII. ve svém *Dictatus papae*, by Dante tohoto papeže určitě nijak zvlášť nechválil. Řehoř VII. se prohlásil za univerzálního vládce, kdežto Dante napsal, jak již bylo řečeno v úvodní kapitole papežství, že císařská a papežská moc jsou si rovné, stojí vedle sebe, a žádná z nich nepřevyšuje tu druhou. Císař není oprávněn vládnout papeži a papež není oprávněn vládnout císaři. Císař se má starat o dobro říše, a papež má dbát o mravní bezúhonnost církve a jejích oveček.

5.2 Inocenc III.

Podle některých historiků byla volba papeže Inocence III. vůbec prvním konkláve v historii. 8. ledna 1198 byl zvolen za papeže kardinál-jáhen Lothar Conti di Segni, synovec papeže Klementa III. Inocenc III. měl v době svého zvolení pouze 38 let. Díky studiím na pařížské a bolognské univerzitě se mu dostalo výborného teologického vzdělání a stal se také dobrým znalcem práva.⁸³ Inocenc se rozhodl papežskou moc upevnit nejprve v Římě, a musel tedy překonat velkou překážku, jíž byl Senát. Ještě před rokem bylo v Římě padesát sedm senátorů, v době volby papeže byl však ve funkci pouze jeden. Ten byl sesazen a byl nahrazen senátorem, který přísahal věrnost papeži. Lid se

⁸¹ RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého*. Praha: Paseka, 2007, str. 117-119

⁸² RENDINA, Claudio. *Příběhy papežů, dějiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005, str. 291-293

⁸³ RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého*. Praha: Paseka, 2007, str. 155

nechal uplatit bohatými dary a rychle se vzdal dobyté demokracie. Když Inocenc III. dosadil papežské úředníky na místa soudců, měl moc ve městě ve svých rukou, a i některé nepokoje vyvolané šlechtickými rody odsunutými do pozadí byly rychle umlčeny dalšími finančními prostředky.

Jakmile byla vyřešena otázka Říma, Inocenc se jal upevnit papežské postavení za hradbami svatého města a obnovit tak celistvost církevního státu, a to tím, že získá nazpět území, která považoval za neprávem odňata císaři. Papež neváhal využít nenávisti Italů vůči Němcům; netrvalo dlouho a sami obyvatelé spoletského vévodství a ankonké marky se rozhodli podřídit se papežově vládě. Inocenc III. navíc pokračoval ve stopách Řehoře VII., který zastával názor, že papež má absolutní vládu nad celým světem. A na základě tohoto tvrzení se rozhodl vyřešit i následnictví v říši. Konstanc, manželka zesnulého Jindřicha VI. stihla ještě před svou smrtí nechat korunovat svého tříletého synka Bedřicha II. sicilským králem a stanovila papeže jeho poručíkem. Toto nahrálo na ruku papeži, který se tak považoval za arbitra v době bezvládní mezi Filipem Štaufským, bratrem Jindřicha VI., a kandidátem zvoleným welfskou stranou, Otou Brunšvickým. Papežova volba padla na Otu, který se zaručil nechat střední Itálii a normanský stát v rukou papeže, a po smrti Filipa v roce 1208, se na Otovu stranu přidali i Filipovi stoupenci a oba rody byly sjednoceny sňatkem Oty s Filipovou dcerou. Ovšem krátce po tom, kdy ho v Římě v roce 1209 Inocenc III. korunoval na císaře, se Ota IV. vydal na Sicílii a rozdělil ji v léno německým úředníkům.⁸⁴ Inocenc Otu exkomunikoval, vzpomněl si na mladého Bedřicha Štaufského a dosáhl toho, že protivníci Oty IV. zvolili Bedřicha v roce 1211 za německého krále. Bedřichovi bylo pouhých šestnáct let.⁸⁵

Inocenci III. nezáleželo pouze na absolutní moci v říši, ale byl také jedním z největších zastánců čtvrté křížové výpravy, která skončila v roce 1204 a do historie se zapsala jako *Benátská kruciáta*.⁸⁶ Křižáci se rozhodli dojet do Jeruzaléma na lodích, ale protože neměli na zaplacení Benátčanům, museli pro ně dobýt vzbouřené dalmátské město Zadar, a dále pokračovali až do Konstantinopole, kde se v roce 1203 křižáci zmocnili města. Císař Alexios III. z města utekl, jeho syn Izák II. byl zabit, a z Konstantinopole se tak stalo Latinské císařství. I když byl zpočátku papež proti tomuto výboji, nakonec byl s výsledkem spokojen, protože tímto bylo ukončeno církevní schizma a Konstantinopol se stala věrných patriarchátem Říma.⁸⁷

---

⁸⁴ RENDINA, Claudio. *Příběhy papežů, dějiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005, str. 329-333

⁸⁵ RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého*. Praha: Paseka, 2007, str. 157

⁸⁶ CAPITANI, Ovidio. *Storia dell'Italia medievale*. Roma-Bari: Gius. Laterza & Figli Spa, 1994, str. 450

⁸⁷ Idem

Inocenc se rozhodl bojovat i s tzv. heretiky, neboli spirituálními hnutími, která obviňovala panovníky, biskupy, dokonce i samotného papeže z politicky chtivých a světských zlořádů. Neslavně se tak vepsala do dějin *výprava proti albigenským* v letech 1208 a 1209, ve které měli křížáci při vraždění a plenění volnou ruku.

Vrcholem kariéry Inocence III. byl dvanáctý ekumenický koncil, zahájen 11. listopadu 1215, jehož výsledky byly shromážděny v *Corpus iuris canonici*, které vyjmenovávaly povinnosti každého křesťana a zaznamenávaly také odsouzení různých forem hereze. Na koncilu byla vyhlášena další křížová výprava proti Turkům. Měla se jí ujmout přímo církve, aby se zabránilo různým politickým vlivům. Ovšem 16. července 1216 stihla Innocence III. v Perugi smrt.⁸⁸

Jediná zmínka o papežovi v *Božské komedii* je v Ráji ve spojení se Svatým Františkem. Když přijde Svatý František do Říma za papežem, tenkrát právě Inocencem III., aby uznal jeho františkánský řád, papež mu udělil dočasné povolení, které bylo později definitivně potvrzeno papežem Honoriem III. Dante nám popisuje Svatého Františka před papežem (Ráj, XI., 91-93):

*„ma regalmente sua dura intenzione
ad Innocenzio aperse, e da lui ebbe
primo sigillo a sua religione.“⁸⁹*

Jiné zmínky o papeži v Dantově díle nenalezneme. Ovšem již víme dostatečně, jaký byl Dantův postoj k papežům, kteří chtěli vládnout, a kteří bránili císařům, aby plnili své povinnosti. Jak jsme si řekli v Inocencově biografii, tento papež byl poručníkem malého Bedřicha II. Ale ve chvíli, kdy se o německý trůn ucházeli dva kandidáti, papež obětoval spravedlnost politickému zájmu, a namísto aby pamatoval na Bedřicha, zvolil Otu IV. Tímto se snažil zabránit spojení sicilského království, které chtěl mimo jiné pro sebe s královstvím německým, které by pravděpodobně nastalo při volbě Bedřichova strýce. Na Bedřicha II. si vzpomněl pouze ve chvíli, kdy Ota nesplnil svůj slib nechat Itálii papeži. Můžeme si pouze domyslet, jaké místo by ve své *Komedii* Dante papeži přiřadil.

---

⁸⁸ RENDINA, Claudio. *Příběhy papežů, dějiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005, str. 334-336

⁸⁹ „hlavně, že Innocenc mu dovolí, / když vysvětlí mu, proč po tom tak touží, / aby založil svoji řeholi.“

5.3 Celestin V.

Celestin V. byl papež, jehož volba vzbudila mnoho rozpaků. Po 27 měsících sedisvakance byl na papežský stolec zvolen v roce 1294 řeholník a poustevník Pietro Angeleri. V době volby mu bylo 79 let, celý svůj život strávil ve své pustevně u hory Morrone a založil také komunitu, které se později začalo říkat celestini.

Sám Angeleri měl velké pochybnosti a zpočátku úřad odmítl, vědom si své nezkušenosti. Nakonec se vydal do Říma v kutně, za doprovodu Karla II. z Anjou, na kterém se stal plně závislým a vyhověl mu ve všem, oč jej král požádal.

Ten ho hned po zvolení přiměl přenést papežský stolec do Neapole a Celestin V. si za své sídlo zvolil Castelnovo, kde pravděpodobně začal přemýšlet o svém odstoupení z úřadu. Zavolal si kardinála Benedetta Caetaniho, znalce kanonického práva, a začal se s ním o své myšlenky radit. Mocichtivý kardinál papežovo rozhodnutí všelijak podporoval a 3. prosince 1294 byla přečtena bula, v níž se schvalovalo papežovo odstoupení z úřadu. Caetani se však příliš bohabojného Angeleriho bál, a proto mu nikdy nedovolil vrátit se ke své hoře Morrone. Po tom, co byl Caetani zvolen papežem, uvěznil Angeleriho nejprve v Capue a později v pevnosti ve Fumone, poblíž Anagni, kde také odstoupivší papež v roce 1296 zemřel.⁹⁰

Dante se o něm pohrdavě zmiňuje ve svém díle a Celestina považuje za zbabělce, který se zalekl velké zodpovědnosti a ze svého úřadu utekl (Peklo, III, 58-60):

*„Poscia ch'io v'ebbi alcun riconosciuto,
vidi e conobbi l'ombra di colui
che fece per viltà il gran rifiuto.“⁹¹*

Dante uvrhl Celestina do tzv. předpekli, kde jsou neteční, váhaví, osoby, o které Peklo nestojí, ale nestojí o ně ani Bůh. Je to pro papeže Celestina veliký trest, ale možná by byl k němu Dante mírnější, kdyby svým odstoupením Celestin neumožnil nastoupit na stolec Svatého Petra Bonifáci VIII. Možná byl tohle jeho jediný hřích a básník mu to nikdy neodpustil. Claudio Rendina píše, že až Petrarca se papeže zastal, když tvrdil, že jeho jednání bylo projevem upřímnosti muže, který nechtěl dělat ve svém úřadě ústupky a

---

⁹⁰ Idem, str. 377-381

⁹¹ „Některé jsem v těch stínech rozpoznal / a uviděl i toho, který zbaběl / a velikou věc ze slabošství vzdal.“

viděl, že nelze skloubit velkou moc s pokornou službou Bohu.⁹² A pravděpodobně tomu tak také bylo.

Ale již se dostáváme k jeho nástupci.

5.4 Bonifác VIII.

Kardinál Benedetto Caetani byl zvolen papežem deset dní po abdikaci Celestina V. a přijal jméno Bonifác VIII. Caetani se pravděpodobně domluvil se svými voliči hned poté, co podpořil Celestinovo odstoupení.

Narodil se roku 1235 v Anagni a pocházel z urozené rodiny Caetaniů, která jeho volbou získala nejen obrovský vliv, ale také různá území a finanční prostředky. Caetani se stal po studiích v Todi a Bologni zkušeným právníkem, a za církve plnil důvěrná poselství jak na francouzském, tak na anglickém dvoře a v roce 1287 se stal členem kolegia kardinálů. Hned po svém zvolení přestěhoval papežskou kúrii zpět do Říma, a tím se vymanil z vlivu Karla II. Anuloval všechna rozhodnutí svého předchůdce, kromě vyjednávání o Sicílii mezi Anjuovci a Jakubem Aragonským.

Bonifácovo velikášství se ukázalo již na korunovačním obřadě, který byl velice přepychový a zúčastnila se ho jak římská šlechta, tak sám Karel II. se svým synem Karlem Martelem. Bonifác pověřil Karla II. uvězněním bývalého papeže Celestina, a za jeho službu se mu odvděčil Sicilským královstvím. Jakub Aragonský odešel do Španělska, ale Sicilané se proti Anjuovci vzbouřili a v palermském dómu korunovali Jakubova bratra Bedřicha Aragonského. Nakonec musel papež ustoupit a vše se uzavřelo kompromisem. Také Bonifác zastával názor, že papežská svrchovanost nemá mezí a církevní moc má postupně pohltit světskou moc vladařů. To se projevilo již v roce 1296, kdy vydal bulu *Clerici laicos*, ve které zakazoval laikům ukládat duchovním jakoukoliv daň bez souhlasu církve. Německý král Adolf Nasavský se papežově nařízení podvolil, ovšem francouzský král Filip Sličný na to odpověděl edikty, ve kterých zakazoval vývoz drahých kovů a šperků ze země a cizincům zakázal pobyt v království. Tímto zabránil papeži, aby vysílal do Francie své zástupce k vybírání dávek. A zde musel Bonifác udělat druhý ústupek, tentokrát francouzskému králi, a vybírání daní mu povolil. V Římě se již proti papežovi tvořila skupina, která začala prohlašovat jeho volbu za nelegitimní; dva kardinálové z rodu Colonnů se postavili do čela hnutí proti papežovi, ke kterému se

---

⁹² RENDINA, Claudio. *Příběhy papežů, dějiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005, str. 380, 381

přidali také františkáni. Bonifácova reakce byla okamžitá. Oba kardinálové byli sesazeni a celý rod Colonnů měl být podle papeže vyhlazen. Kardinálové proti papežovi protestovali a Bonifác nařídil konfiskaci jejich majetku; tak byly pevnosti Colonnů postupně ničeny a jejich majetek byl rozdělen mezi rody Caetaniů a Orsiniů.

V roce 1300 vyhlásil Bonifác VIII. zvláštní bulou Svatý rok, ve které stálo, že ti, kdo v jubilejním roce 1300 navštíví basiliku svatého Petra a Pavla v Římě dojdou odpuštění svých hříchů. Všichni historikové a kronikáři se shodují na obrovském čísle návštěvníků, kteří samozřejmě přinesli papeži kromě finančních prostředků také různé dary. Ovšem pro Bonifáce to znamenalo zvýšení jeho prestiže a ještě větší pocit všemohoucnosti a prohlašoval se nejen za papeže, ale také za císaře. To nemohlo nevyvolat nevoli francouzského krále, který se spojil s německým králem Albertem Habsburským. Filip Sličný si začal také ve Francii přisvojovat církevní majetek. Bonifác na to reagoval bulou z roku 1301 *Salvator Mundi*, kterou ruší privilegia francouzského krále a hned další den vydává bulu *Ausculta fili*, ve které dává jasně najevo svrchovanost církevní moci nad světskou a svolává krále Filipa s francouzským klérem na koncil. Filip ovšem šířil pouhý výťah obou bul, aby veřejnost proti papeži ještě více popudil, nechal kolovat odpověď, ve které píše, že král při rozhodování o světských záležitostech nikomu nepodléhá, ale kterou do Říma nikdy neposlal. V roce 1303 svolal Filip Sličný do Louvru svoji státní radu, kde jeho právník Guillaume de Nogaret poprvé vznesl proti papežovi obvinění, podložená manifestem kardinálů Colonnů, kteří mezitím našli útočiště ve Francii, a dostal tak od krále za úkol papeže zatknout a dopravit do Paříže.

Bonifác si uvědomoval nebezpečí a hrozil Filipovi exkomunikací. Nakonec se usmířil s Albertem Habsburským, uznal ho za německého krále a svrchovaného monarchu, čímž se mu podařilo zlomit francouzsko-německé spojenectví. Albert papeži ochranu přislíbil, ale svůj slib nesplnil. Papež byl nucen uchýlit se do své rezidence v Anagni. Mezitím v Louvru pokračovalo vyšetřování papeže, který byl obviněn ze simonie a z vraždy Celestina V. Nogaret v Itálii navázal kontakty s rodinou Colonnů a za pomoci občanů v Anagni vnikl do papežova paláce. Traduje se, že dal papežovi pár pohlavků. Bonifáce v té chvíli zachránila rozepře mezi Colonnou a Nogaretem, kdy Nogaret chtěl papeže odvést do Paříže, kdežto Colonna si přál jeho smrt, a během tohoto dohadování se měšťané rozhodli svého krajana zachránit a spiklenci tak byli zahnáni na útěk. Papež se sice do Říma vrátil, ale tato událost jej poznamenala natolik, že pár dní po svém návratu umírá. Jak velký megaloman byl Bonifác VIII. je vidět nejen na tom, že si nechal zhotovit náhrobek Arnolfem di Cambio, který byl bohužel při stavbě nové baziliky zbořen, ale jak

uvádí Claudio Redina, žádný z jeho předchůdců nechoval kult zbožnosti vlastní osoby natolik, aby se nechal ještě za života zvěčnit v tak velikém počtu mramorových a bronzových soch, které můžeme dodnes spatřit ve městech bývalého papežského státu.⁹³

Dante se o Bonifácovi zmiňuje v osmém kruhu Pekla, ve třetím žlebu, kde jsou jím označování simonisté, neboli, ti, kteří zhřešili svatokupectvím. Básník nám popisuje, že vidí na dně žlebu úzké díry, ve kterých jsou hříšníci vzhůru nohama, a jejich chodidla spaluje oheň. Najednou si všimne, že jeden hříšník pohybuje nohama více než ostatní a jde k němu blíž.⁹⁴ Jakmile ho Dante osloví, hříšník si myslí, že mluví s papežem Bonifácem VIII. a zvolá (Peklo, XIX, 53-57):

*„Se' tu già, costì ritto,
se' tu già costi ritto, Bonifazio?
Di parecchi anni mi mentì lo scritto.
Se' tu sì tosto di quell'aver sazio
per lo qual non temesti torre a 'nganno
la bella donna, e poi di farne strazio?“⁹⁵*

Dante mu odpoví, že není ten, za kterého ho považuje. Hříšník mu tedy poví, že je papež Mikuláš III. Dante tak vložil do úst Mikuláše III. celé rozhořčení proti Bonifáci VIII., obviňuje ho za zneužití svého úřadu, za to, že byl tolik chtivý bohatství, moci a slávy, že podvedl a oklamal papeže Celstina V., když ho přesvědčil, aby odstoupil z papežského stolce. Mikuláš poví Dantovi, že až přijde Bonifác VIII., nastoupí na jeho místo, a on sám sklouzne hlouběji do díry. Prozradí mu také, že Bonifác VIII. tam bude kratší dobu, protože z Francie přijde ještě někdo horší.⁹⁶ A tím má na mysli Bonifácova nástupce, papeže Klementa V. Dante zde vysloví invektivu proti všem zkorumpovaným papežům, i proti samotnému Mikuláši III. (Peklo XIX, 97-105):

*„Però ti sta, ché tu se' ben punito;
e guarda ben la mal tolta moneta
ch'esser ti fece contra Carlo ardito.
E se non fosse ch'ancor lo mi vieta*

⁹³ RENDINA, Claudio. *Příběhy papežů, dějiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005, str. 382-390

⁹⁴ ALIGHIERI, Dante. *La Divina Commedia. Inferno. XIX, 1-45*

⁹⁵ „Cože, už tu jsi, / ty už jsi tady, Bonifáci? Vskutku? / O mnoho roků osud předběh jsi. / Brzy z těch soust je ti zle od žaludku / a to's kvůli nim nedbal svědomí, / a krásnou paní zprzil, ó ty smutku?“

⁹⁶ ALIGHIERI, Dante. *La Divina Commedia. Inferno. XIX, 67-87*

*la reverenza de le somme chiavi
che tu tenesti ne la vita lieta,
io userei parole ancor più gravi;
ché la vostra avarizia il mondo attrista,
calcando i buoni e sollevando i pravi.*⁹⁷

Říká, že je na správném místě a potrestán po právu. Vyčítá mu svatokrádež a nepřátelství vůči Karlovi z Anjou.

5.5 Klement V.

Také volbě papeže Klementa V. předcházelo období sedisvakance, protože se proitalští a profrancouzští kardinálové neuměli dohodnout. Nakonec Filip Sličný navrhl protikandidáta italské straně, kterým měl být arcibiskup z Bordeaux, Bertrand du Got a se kterým se měl král údajně dohodnout, že podpoří jeho volbu a on jako papež mu bude poskytovat ústupky, mezi kterými bylo mimo jiné odvádění desátků do královské pokladnice po dobu pěti let. A Bertrand du Got, v touze stát se papežem, souhlasil, a proto i jeho Dante uvrhl do Pekla mezi simonisty. Klement V. byl zvolen 5. července 1305 a nechal se korunovat 14. listopadu téhož roku v Lyonu za přítomnosti krále Filipa Sličného, Karla z Valois, a mnoha francouzských baronů.

Klement V. přesunul papežské sídlo z Říma do Francie, kde se po několika změnách usídlil definitivně v Avignonu. Zde papežové setrvali až do roku 1378, kdy teprve papež Řehoř XI. vrací papežské sídlo do Říma a usazuje se ve Vatikánu. Toto období se do historie zapsalo jako *Avignonské zajetí*.

Odchodem papeže do Francie byl Řím ponechán napospas mezi jednotlivými frakcemi, a vůbec celý církevní stát upadal natolik, že papež nad ním ztratil skoro veškerou moc. Zato měl na papeže veliký vliv francouzský král, a názor předešlých papežů, že církev má absolutní moc nade vším zůstal už pouhým snem. Hned po svém jmenování jmenoval papež devět nových francouzských kardinálů. Přáním a prioritou Filipa Sličného bylo začít soud proti Bonifáci VIII. Tomu se nakonec za cenu různých ústupků králi podařilo Klementu V. zabránit. Již počátkem roku 1306 papež odvolal

---

⁹⁷ „A dobře ti tak, všechno ti šlo hladce, / ty ukladené peníze teď střež, / i Karlovi ses postavil, ty zrádce. / a nebránil mu, ano, ještě dnes / má uctivost před nejvyššími klíči, / jež tam v radostném životě jsi nes, / užil bych tvrdších slov o vašem chtíči / a zhoubu světa přibyl k pranýři, / když zlé vynáší a ty dobré ničí.“

veškerá opatření proti Colonnům a byl jim navrácen majetek, byla zrušena Bonifácova bula *Clerici laicos*, na žádost Filipa Sličného svolal koncil a zakázal řád Templářů, který mezitím nabyl obrovského bohatství, na něž měl král zásluh. Papež neměl slovo ani při sestavování inkviziční komise, téměř všechny byly řízeny Filipem. Když už to vypadalo, že začne proces proti Bonifáci, rozhodl se král Klementu V. ustoupit a papežství dále neponižovat, a Klement V. zrušil Nogaretovu exkomunikaci, udělenou ještě Bonifácem VIII. Na patnáctém ekumenickém koncilu ve Vienne, který se konal na podzim roku 1311, splnil papež královo očekávání a jak už jsme řekli, rozhodl o rozpuštění řádu Templářů, což pak potvrdil bulou vydanou v únoru roku 1312. Mnozí členové řádu byli prohlášeni za heretiky a jejich majetek měl být rozdělen mezi hospice a johanity, ale většina skončila v rukou francouzského krále.

Papež Celestin V. byl na přání Filipa Sličného prohlášen za svatého a proces proti Bonifáci VIII. byl definitivně uzavřen, jeho jméno bylo očištěno a nebyl vymazán z kánonu římských pontifiků, ale cena, kterou za to musel Klement V. zaplatit, byla vysoká. Svě naděje na zachování tváře celé církve vkládal do německého krále Jindřicha VII., který se vydal do Itálie proti černým guelfům, kteří se začali dovolávat papežovy pomoci, ale poté, co na papeže naléhal i sám Filip Sličný, se postavil Klement V. proti Jindřichovi a podpořil Roberta z Anjou. Po Jindřichově smrti jmenoval Klement Roberta z Anjou císařským správcem v Itálii. Papež, v té době již velice nemocen, se přesunul do Carpentras a 20. dubna 1314 umírá.⁹⁸

O Klementovi V. jsme slyšeli již od papeže Mikuláše III., který předpověděl, že po Bonifáci VIII. přijde ještě někdo horší. Dante tak obviní Klementa V. za to, že se zaprodal francouzskému králi, a aby získal papežský stolec, slíbil mu, jak již bylo řečeno, odvádění všech desátků prvních pět let.⁹⁹ Dantovo rozhořčení ovšem nekončí zde. Jeho předek, rytíř Cacciaguida, kterého Dante potká v Ráji, a který mu předpoví jeho budoucnost, obviní Klementa V. ze zrady Jindřicha VII. po tom, co mu zpočátku projevil svou přízeň, ale nakonec podlehl králi Filipu Sličnému (Ráj, XVII, 82):

*„ma pria che 'l Guasco l'alto Arrigo inganni, ...“*¹⁰⁰

Dokonce Svatý Petr obviní Klementa V. z toho, že se chopil vznešeného úřadu pouze pro vlastní užitek, a obviní ho spolu s papežem Janem XXII., že z církve vysávali krev (Ráj, XXVII, 57-58):

⁹⁸ RENDINA, Claudio. *Příběhy papežů, dějiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005, str. 391-395

⁹⁹ ALIGHIERI, Dante. *La Divina Commedia. Inferno. XIX, 85-87*

¹⁰⁰ „než Gaskoněc oklame Jindřicha...“

*„Del sangue nostro Caorsini e Guaschi
S'apparecchian di bere: .....”¹⁰¹*

---

¹⁰¹ „Cahorčan, Gaskoněc, a ten i tamnten had, krve se napít.....“

6. Závěr

Viděli jsme, jak Dante pomalu vysvětluje svou myšlenku jednotné vlády, absolutní monarchie. Nejprve se pozastavuje nad městem, převážně nad svou Florencií, které vytýká nejednotu, korupci, vlastní zájmy, které klade nad zájmy celé komunity. V monarchii se odkazuje na to, že aby vládla jednota, musí být jeden vládce, a to platí nejen pro říši, ale i pro města. Od Florencie pak přechází k Itálii, které vytýká, že není jednotná, a že nepomohla císaři. Popisuje ji jako zemi, která se zmítá ve věčných bojích a svárech, aniž by se starala o to, že nemá vedení, že jí chybí vládce. Mohli jsme vidět několik výtek komunám, které se stavěly proti císaři nebo papeži, a které císaři neumožnily naplnit jeho povinnosti. Z Itálie pak přechází k impériu, což byla pro Danta nejvyšší politická moc. Měla to být vláda, která by zajistila konec válek, konec bitev, dokázala by sjednotit zemi a dohlížet na jednotlivá města, na jednotlivá království, na plnění povinností. Viděli jsme, že papežství staví paralelně k impériu. Je proti císařům, kteří si přivlastňují světskou moc, snaží se zvětšit území papežského státu, nahromadit majetek a bohatství. Ukázali jsme si, že pro Danta jsou obě instituce na stejné úrovni, a každá má jiné povinnosti a jiná práva.

Pro dobu, ve které Dante sepisoval své myšlenky, to byly revoluční názory. V době, kdy bylo hříchem postavit se papeži, Dante jej obviňuje ze svatokupectví, ze sodomie a z usurpátorství. V době, kdy se v Itálii snaží města nabýt vlastní autonomie, Dante vysvětluje, že je stejně třeba nějakého vládce, který bude na vše dohlížet.

I když je v dnešní době Dantova politická teorie, nebo chceme-li utopie, překonána, evropské státy se již víceméně ustálily a drží si svá území, králové nebo prezidenti se snaží vládnout tak, aby se lidé měli relativně dobře, můžeme si všimnout, že dodnes existuje papežský stát Vatikán, který je nazýván nejbohatší firmou na zemi.

Dantova politická teorie nám ukazuje nadčasovost autora. Dante žil v období středověku, a to se nám projevuje na celé konstrukci Dantova záhrobí, které je typicky středověkým dílem. Dante je ale také dítkem měšťácké a obchodní společnosti Florencie z období komun, protože císařská autorita, kterou si Dante představuje, již překonala nesmlouvavý postoj Bedřicha I., což tenkrát napomohlo sporu mezi impériem a komunami. Dante přiznává císaři jeho politické prvenství s tím, že komuny si zachovávají veškeré legitimně dobyté výhody a autonomii. Vůči papeži se ohradí proti jakémukoliv zásahu do politické sféry, která tak má zůstat pouze v rukou císaře. Dantova prozíravost ohledně papežství je zřejmá ještě dnes v rozdělení církve mezi etikou, ztělesněnou

volbou papeže Františka, a konzervativním klérem, který ještě dnes zastává názor, že církev musí mít také svou politickou roli a má být určitým vodítkem současným vládám.

7. Resumé

Tato práce se snaží se shromáždit stručně a tématicky různé Dantovy pasáže a seřadit je, abychom mohli představit koherentní a jasnou představu Dantova politického názoru, který se utvářel během psaní *Komedie* a jeho „definitivního“ politického traktátu *O jediné vládě*. Zpočátku se zaměříme na města, především na jeho rodné město Florencii, kvůli kterému byl Dante rozpolcen. Na jedné straně své město miloval a byl hrdý na svůj florentský původ, ale na druhé straně Florencii proklel, protože ho neprávem poslala do vyhnanství, a vyčítal jí, že nedbá o svého básníka, který musí žít daleko v exilu, a stará se pouze sama o sebe a o své zájmy. Následovně přechází na Itálii, na svou zemi, která byla stále rozdělena na různé kraje, frakce a části, které mezi sebou bojovaly; někde se bojovalo mezi rodinnými klany, jinde se vedla válka mezi jednotlivými komunami, potom bojovaly komuny proti císaři, a na neposledním místě stál císař ve válečném tažení proti papeži.

Va Dantově ideologii se ještě neobjevuje myšlenka sjednocené Itálie, jak ji známe dnes, ale představuje si soužití různých států a komun v míru podřízeni autoritě císaře. V posledních zpěvech *Komedie* nám Dante prozradí svůj názor na impérium. Považuje ho za politický vrchol, nejvyšší stupeň světské vlády. Dante oddělí zřetelně roli a funkci impéria od papežství, jehož úkolem bylo dbát na duchovní blaho lidí, a mělo stát po boku císařství. Obě vlády by si měly pomáhat, měly by spolupracovat, ale nikdy by se neměly snažit o to, aby jedna vláda získala moc nad tou druhou. Za pomoci historicko-politické situace jsme si nastínili dobu, myšlení vlád a obyvatel Dantovy doby. Vyzdvihli jsme několik osobností důležitých buď pro Dantovy politické úvahy, nebo pro vliv, který měly na středověký svět, a potom jsme si ukázali různé části *Božské komedie*, která byla naším průvodcem a ukázala nám, jak Dante přemýšlel, a jak se vyjadřoval o politice. V *Božské komedii* jsme našli pasáže, které se vztahují k městu, k císařství i k papežství. Citovali jsme některé pasáže, které se týkaly různých námi vybraných osobností, a vyvodili jsme z nich závěry Dantových úvah. To jsme vždy učinili za pomoci *Božské komedie* nebo, převážně v kapitole Císařství, za pomoci traktátu *O jediné vládě*.

Riassunto

La tesi è a carattere compilativo; cerca di raccogliere in modo sintetico e schematico vari passaggi di Dante e di ordinarli al fine di rendere un'idea coerente e possibilmente chiara del pensiero politico di Dante quale esso si è venuto formando negli anni tra la stesura della *Commedia* e il suo trattato politico "definitivo" *De Monarchia*. Prima ci concentriamo sulle città, soprattutto sulla sua città natale, Firenze, nei cui confronti Dante assume un atteggiamento duplice. Da un lato ama la sua città ed è fiero della sua origine fiorentina ma dall'altra parte la maledice per averlo mandato ingiustamente in esilio e le rimprovera il suo comportamento, dal momento che Firenze non pensa al suo poeta che deve vivere lontano ma pensa a se stessa e ai suoi interessi. Poi Dante passa all'Italia, al suo paese sempre diviso in varie regioni, fazioni e parti dove in un posto combattono le varie famiglie, in un altro combattono i comuni, in un altro ancora c'è la guerra tra i comuni e l'imperatore e, non ultimo, l'imperatore combatte contro il papa.

L'ideologia di Dante non contempla ancora l'idea dell'unità d'Italia, come la conosciamo oggi; il poeta immagina una convivenza pacifica tra i vari stati e comuni sottoposti all'autorità dell'imperatore. Solo nei canti finali della *Commedia*, Dante rivela la sua idea di Impero; lo considera la massima espressione dell'idea politica e lo pone al sommo grado del governo del mondo laico. Dante distingue nettamente ruolo e funzione dell'Impero da quelli del Papato, cui compete la cura spirituale delle anime accanto al potere imperiale. I due poteri dovrebbero aiutarsi, interagire ma mai cercare di prendere il sopravvento l'uno sull'altro. Con l'aiuto della situazione storico-politica abbiamo ricostruito l'epoca, il carattere del pensiero dei governi e degli abitanti del mondo di Dante. Abbiamo scelto alcuni personaggi importanti o per il pensiero politico di Dante o per capire l'influenza che tali personaggi hanno avuto sul mondo medievale e con questo abbiamo indicato vari passi nella *Divina Commedia*, la quale è stata la nostra guida per esprimere come Dante pensava e in che modi ragionava riguardando la politica. Dalla *Commedia* abbiamo poi estratto vari passi del pensiero politico di Dante riguardanti le città, l'Impero e il Papato. Abbiamo citato alcuni passi circa i vari personaggi scelti e abbiamo tratto anche delle conclusioni sul pensiero di Dante, sempre ricorrendo alla *Commedia* e alla *Monarchia*, con particolare riferimento al capitolo sull'Impero,.

8. Bibliografie

- ALIGHIERI, Dante. *Božská komedie*. Přel. Vladimír Mikeš. Praha: Academia 2013
- ALIGHIERI, Dante. *Divina commedia: Inferno*. Napoli: Editrice Ferraro, 1990
- ALIGHIERI, Dante. *Divina commedia: Purgatorio*. Napoli: Editrice Ferraro, 1986
- ALIGHIERI, Dante. *Divina commedia: Paradiso*. Napoli: Editrice Ferraro, 1990
- ALIGHIERI, Dante. *Monarchia*. Přel. Federico Sanguinetti. Milano, Garzanti libri s.p.a., 1999
- ALIGHIERI, Dante. *O jediné vládě*. Přel. Bohumil Ryba. Praha: Melantrich, 1942
- BELLOMO, Elena. *Storia 2: Etá medievale e moderna*. Milano: Edizioni Alpha Test, 2012
- CANDELORO, Giorgio. LO CURTO, Vito. *La civiltà medievale*. Firenze: Editoriale Paradigma, 1989
- CAPITANI, Ovidio. *Storia dell'Italia Medievale: 410-1216*. Roma-Bari: Gius. Laterza & Figli Spa, 1994
- D'ENTRÈVES, Alessandro Passerin. *Dante politico e altri saggi*. Torino: Giulio Einaudi editore, 1955
- DRAGO, Massimo. *Storia 1: Etá antica*. Milano: Edizioni Alpha Test, 2012
- GORNI, Guglielmo. *Dante: Storia di un visionario*. Bari: Gius. Laterza & Figli Spa, 2009
- HIBBERT, Christopher. *Florencie: Životopis města*. Přel. Michal Plzák, Jan Pelán. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997
- MONTANELLI, Indro. *Dante a jeho doba*. Přel. Alena Hartmanová. Praha: Odeno, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., 1981
- PELÁN, Jiří a kolektiv autorů. *Slovník italských spisovatelů*. Praha: Nakladatelství Libri, 2004
- RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého: Od Oty Velikého po Karla V.* Přel. Vladimír Cinke. Praha: Paseka, 2007

RENDINA, Claudio. *Příběhy papežů: Dějiny a tajemství*. Přel. Filip Kronberger, Helena Lergetporer, Jiří Pelán. Praha: Volvox Globator, 2005